

Nr 178

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952, m. m.; given Stockholms slott den 28 september 1962.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530); samt
- 2) lag om ändrad lydelse av 34 § sjölagen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås sådana ändringar i sjömanslagen att den utländska arbetskraften i den svenska handelsflottan — omkring 1/3 av hela antalet ombordanställda — likställs med svenska sjömän såvitt gäller vissa i sjömanslagen lagfästa förmåner av social karaktär. De förmåner, som beröres av det framlagda förslaget, avser rätt till sjuklön vid arbetsoförmåga, tillläggslönn till avliden sjömans efterlevande, fri hemresa efter längre tids tjänstgöring samt vid sjukdom, fri sjukvård under viss tid i utlandet samt fri hemresa och ersättning för förlust av personlig egendom vid fartygs förolyckande. De nuvarande grunderna för kostnadsfördelningen mellan staten och redarna rubbas ej av förslaget. I anslutning till ändringarna i sjömanslagen föreslås en mindre jämkning i sjölagen.

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1963.

Förslag

till

Lag**om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530)**

Härigenom förordnas, *dels* att 87 § sjömanslagen den 30 juni 1952 skall upphöra att gälla, *dels* att 18, 24, 26, 28, 41 och 42 §§ samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

18 §.

Lön utgår — — — — — resan anträdde.

Lönen löper — — — — — inrikes fart.

Sjöman är ej berättigad till lön för tid, då han utan laga skäl håller sig från tjänsten, eller då han till följd av sjukdom eller skada, som han företaget vid tjänstens antagande, är oförmögen till tjänstgöring. Ej heller äger han åtnjuta lön för tid, då han är satt ur stånd att tjänstgöra till följd av sjukdom eller skada, som han ådragit sig uppsåtligen eller genom grovt vållande. Vad sist är stadgat gäller dock ej, där *sjömannen är svensk och arbetsoförmågan* uppkommit till följd av könssjukdom.

Sjöman är ej berättigad till lön för tid, då han utan laga skäl håller sig från tjänsten, eller då han till följd av sjukdom eller skada, som han företaget vid tjänstens antagande, är oförmögen till tjänstgöring. Ej heller äger han åtnjuta lön för tid, då han är satt ur stånd att tjänstgöra till följd av sjukdom eller skada, som han ådragit sig uppsåtligen eller genom grovt vållande. Vad sist är stadgat gäller dock ej, där arbetsoförmågan uppkommit till följd av könssjukdom.

Om förlust — — — — — i 33 §.

Vid beräkning — — — — — trettio dagar.

24 §.

Dör sjöman, — — — — — till bestämmelseorten.

Var sjömannen svensk och efterlämnade han hustru eller barn under sexton år, skall till de sålunda efterlevande utgå tilläggs-lön för en månad, såframt hans död inträffat medan han var i redarens tjänst eller å tid, då han var berättigad till lön jämlikt 18 § andra stycket andra punkten. I sistnämnda fall må dock avdragas vad utbetalts eller skall utbetalas jämlikt berörda stadgande.

Efterlämnade sjömannen hustru eller barn under sexton år, skall till de sålunda efterlevande utgå tilläggs-lön för en månad, såframt hans död inträffat medan han var i redarens tjänst eller å tid, då han var berättigad till lön jämlikt 18 § andra stycket andra punkten. I sistnämnda fall må dock avdragas vad utbetalts eller skall utbetalas jämlikt berörda stadgande.

¹ Senaste lydelse av 41 §, se SFS 1961:211.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 §.

Vill svensk sjöman, som i utlandet avgår från sin tjänst, resa till sin hemort här i riket, skall av kostnaden för resan med underhåll hälften bestridas av statsmedel och hälften gäldas av redaren, såframt sjömannen varit i tjänst å fartyget eller hos redaren två år i följd och icke haft tillfälle att lämna tjänsten i svensk hamn under det senast förflutna året. Beräknas fartyget inom sex månader uppnå hamn, från vilken hemresan kan ordnas med avsevärt mindre kostnad eller omgång, är sjömannen ej berättigad till fri hemresa med mindre han kvarstår i tjänsten tills fartyget uppnår sådan hamn. Vill sjöman, som uppsäger tjänsteavtalet eller begär entledigande, erhålla fri hemresa, skall han samtidigt göra framställning därom.

Hemresan skall ordnas av svenske konsuln eller, om svensk konsul icke finnes å platsen, av befälhavaren. Ordnas hemresan av konsuln, skall befälhavaren på begäran ställa säkerhet för redarens andel. Kan åt sjömannen inom skälig tid beredas tjänst å fartyg, som är bestämt till Sverige eller till ort varifrån han bekvämligen kan resa hem, är han pliktig att antaga tjänsten, såframt hans hälsotillstånd medgiver det och han anställs i egenskap motsvarande den, vari han förut varit anställd, och på lika förmånliga villkor.

Om förlust — — — — — i 33 §.

28 §.

Kostnaden för — — — — — i tjänsten.

Är sjöman sjuk eller skadad vid tjänsteförhållandets upphörande, äger han, med de undantag som följa av tredje och fjärde styckena, jämväl därefter åtnjuta vård på redarens bekostnad, dock icke utöver sex veckor eller, om han är svensk och vårdas utom riket, tolv veckor. Tiden

Avgår sjöman å fartyg i utrikes fart från sin tjänst i annat land än där han är bosatt och vill han resa till sin hemort, skall av kostnaden för resan med underhåll hälften bestridas av statsmedel och hälften gäldas av redaren, såframt sjömannen varit i tjänst å fartyget eller hos redaren två år i följd och icke haft tillfälle under det senast förflutna året att lämna tjänsten i det land där han är bosatt. Beräknas fartyget inom sex månader uppnå hamn, från vilken hemresan kan ordnas med avsevärt mindre kostnad eller omgång, är sjömannen ej berättigad till fri hemresa med mindre han kvarstår i tjänsten tills fartyget uppnår sådan hamn. Vill sjöman, som uppsäger tjänsteavtalet eller begär entledigande, erhålla fri hemresa, skall han samtidigt göra framställning därom.

Hemresan skall ordnas av svenske konsuln eller, om svensk konsul icke finnes å platsen, av befälhavaren. Ordnas hemresan av konsuln, skall befälhavaren på begäran ställa säkerhet för redarens andel. Kan åt sjömannen inom skälig tid beredas tjänst å fartyg, som är bestämt till det land där han är bosatt eller till ort varifrån han bekvämligen kan resa hem, är han pliktig att antaga tjänsten, såframt hans hälsotillstånd medgiver det och han anställs i egenskap motsvarande den, vari han förut varit anställd, och på lika förmånliga villkor.

Är sjöman sjuk eller skadad vid tjänsteförhållandets upphörande, äger han, med de undantag som följa av tredje och fjärde styckena, jämväl därefter åtnjuta vård på redarens bekostnad, dock icke utöver sex veckor eller, om han vårdas inom annat land än där han är bosatt, tolv vec-

(Gällande lydelse)

räknas från dagen för avmönstringen eller, om avmönstring icke ägt rum, från den dag fartyget gått vidare. Är *sjömannen svensk och avskedas han* jämlikt 32 § eller lider han vid avgången från tjänsten av sjukdom eller skada av beskaffenhet att kunna föranleda avsked, är han dessutom berättigad till fri resa med underhåll till sin hemort *här i riket*. Skall resan företagas *från utlandet*, är *sjömannen* dock pliktig att antaga tjänst å annat fartyg enligt vad i 26 § andra stycket stadgas.

Har *sjömannen* vid tjänstens antagande förtegat sjukdomen eller skadan, är han pliktig att själv bekosta vården och är icke berättigad till fri hemresa. Detsamma gäller, där han ådragit sig sjukdomen eller skadan uppsåtligen eller genom grovt vållande, dock icke där *sjömannen är svensk och sjukdomen är könssjukdom*.

Kvarlämnas i utlandet svensk sjöman, som lider av könssjukdom i smittsamt skede, skall kostnaden för sjukhusvård, läkarbehandling och läkemedel för tiden efter det hans anställning upphört bestridas av statsmedel.

(Föreslagen lydelse)

kor. Tiden räknas från dagen för avmönstringen eller, om avmönstring icke ägt rum, från den dag fartyget gått vidare. *Avskedas sjömannen* jämlikt 32 § eller lider han vid avgången från tjänsten av sjukdom eller skada av beskaffenhet att kunna föranleda avsked, är han dessutom berättigad till fri resa med underhåll till sin hemort. Skall resan företagas *från annat land än där han är bosatt*, är *sjömannen* dock pliktig att antaga tjänst å annat fartyg enligt vad i 26 § andra stycket stadgas.

Har *sjömannen* vid tjänstens antagande förtegat sjukdomen eller skadan, är han pliktig att själv bekosta vården och är icke berättigad till fri hemresa. Detsamma gäller, där han ådragit sig sjukdomen eller skadan uppsåtligen eller genom grovt vållande, dock icke där sjukdomen är könssjukdom.

Kvarlämnas sjöman, som lider av könssjukdom i smittsamt skede, *i annat land än där han är bosatt*, skall kostnaden för sjukhusvård, läkarbehandling och läkemedel för tiden efter det hans anställning upphört bestridas av statsmedel.

41 §.

Går fartyget — — — — — sjöförklaringen avgivits.

Blir *sjöman* — — — — — åtnjuter lön.

Upphör till följd av *fartygets förolyckande svensk sjömans anställning*, äger han rätt att erhålla fri resa med underhåll till sin hemort *här i riket* så ock lön under resan i den mån sådan ej utgår enligt andra stycket. Kostnaden för *sjömans* hemresa med underhåll skall bestridas av statsmedel. Skall resan företagas från *utlandet*, är *sjömannen* dock pliktig att antaga tjänst å annat fartyg enligt vad i 26 § andra stycket stadgas.

Upphör *sjömans anställning till följd av fartygets förolyckande*, äger han rätt att erhålla fri resa med underhåll till sin hemort så ock lön under resan i den mån sådan ej utgår enligt andra stycket. Kostnaden för *sjömans* hemresa med underhåll skall bestridas av statsmedel. Skall resan företagas från *annat land än där sjömannen är bosatt*, är han dock pliktig att antaga tjänst å annat fartyg enligt vad i 26 § andra stycket stadgas.

42 §.

För förlust av personlig egendom vid fartygets förolyckande eller till

För förlust av personlig egendom vid fartygets förolyckande eller till

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

följd av sjöröveri eller av brand eller annat haveri, som drabbat fartyget, är svensk sjöman berättigad att erhålla ersättning av redaren enligt grunder, som Konungen fastställer.

följd av sjöröveri eller av brand eller annat haveri, som drabbat fartyget, är sjöman berättigad att erhålla ersättning av redaren enligt grunder, som Konungen fastställer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1963.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 34 § sjölagen

Härigenom förordnas, att 34 § sjölagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

34 §.

Befälhavaren vare — — — — — kunna medtagas.

Konungen äger *under förutsättning av ömsesidighet* förordna, att förpliktelse som i första stycket sägs skall gälla jämväl i avseende å befälhavare eller sjöman från annat land, hans aska eller efterlämnade effekter.

Konungen äger förordna, att förpliktelse som i första stycket sägs skall gälla jämväl i avseende å befälhavare eller sjöman från annat land, hans aska eller efterlämnade effekter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1963.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1952: 531.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 maj 1962.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *utländsk sjömans förmåner enligt sjömanslagen* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 26 maj 1961, nr 319, anhöll riksdagen, under åberopande av vad som anförts i andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 50, om utredning i syfte att bereda utländska sjömän sjöfartssociala förmåner likvärdiga dem som enligt sjömanslagen utgår till svenska sjömän. I anledning härav tillkallades med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1961 kanslichefen Yngve Ericsson för att verkställa den av riksdagen begärda utredningen. Utredningsmannen har sedermera avgivit ett den 11 december 1961 dagtecknat betänkande (stencilerat) med förslag till vissa ändringar i sjömanslagen. Det i betänkandet framlagda förslaget till lagändring torde få biläggas detta protokoll (*Bilaga B*).

Över betänkandet har, efter remiss, *yttranden* avgivits av Svea hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, statens utlänningskommission, delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet (ILO-kommittén), medicinalstyrelsen, riksrevisionsverket, sjöfartsstyrelsen, sjölagskommittén, 1957 års bemanningsutredning, Sveriges redareförening, Rederiföreningen för mindre fartyg, Sveriges fartygsbefälsförening, Svenska maskinbefälsförbundet, Svenska sjöfolksförbundet, Svenska stewardsföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Svenska arbetsgivareföreningens allmänna grupp och Sjöassuradörernas förening. Vidare har utrikesdepartementets rättsavdelning överlämnat en promemoria i ämnet. Vid promemorian har fogats yttranden från beskickningen i Paris, generalkonsulaten i London, Montreal, New York, Antwerpen, Genua och Hamburg samt konsulaten i Rotterdam och Narvik.

På grundval av vad sålunda förekommit har inom handelsdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i sjömanslagen samt till lag om ändrad lydelse av 34 § sjölagen. Förslagen torde få fogas till detta protokoll (*Bilaga A*).

Gällande bestämmelser m. m.

I *sjömanslagen den 30 juni 1952* (nr 530) upptages i 18, 24, 26, 28, 41 och 42 §§ bestämmelser om vissa sjömännen tillförsäkrade förmåner, vilka i princip endast gäller svenska sjömän. Enligt 87 § äger emellertid Kungl. Maj:t förordna, att dessa förmåner skall tillkomma även utländska sjömän. Sådant förordnande kan meddelas endast under förutsättning av ömsesidighet. Även 1922 års sjömanslag (42 §) gav Kungl. Maj:t viss möjlighet att meddela förordnanden av detta slag.

Sedan utländsk sjöman genom lagändring, som trädde i kraft den 1 juli 1961, likställts med svensk sjöman i fråga om rätt till lön under arbetslöshet till följd av fartygets förolyckande avser ifrågavarande förmåner: sjuklön vid arbetsoförmåga till följd av könssjukdom; tilläggslönen till avliden sjömans efterlevande hustru och barn under 16 år; fri hemresa med underhåll efter längre tids tjänstgöring; tolv i stället för eljest sex veckors fri sjukvård i utlandet; fri hemresa med underhåll vid sjukdom; fri sjukhusvård m. m. i utlandet i händelse av könssjukdom i smittsamt skede; fri hemresa med lön och underhåll vid fartygets förolyckande samt ersättning för förlust av personlig egendom vid fartygets förolyckande m. m.

I 18 § *sjömanslagen* regleras sjömans rätt till lön. Där stadgas bl. a., att sjöman icke äger åtnjuta lön för tid, då han är satt ur stånd att tjänstgöra till följd av sjukdom, som han ådragit sig uppsåtligen eller genom grovt vållande. Denna föreskrift skall dock icke gälla det fall där sjömannen är svensk och arbetsoförmågan uppkommit till följd av könssjukdom.

Sjömannens rätt till lön vid dödsfall m. m. regleras i 24 §. Enligt andra stycket i denna paragraf utgår då svensk sjöman avlidit tilläggslönen för en månad till efterlevande hustru eller barn under 16 år, såframt dödsfallet inträffat medan sjömannen var i redarens tjänst eller å tid då han var berättigad till sjuklön.

Om rätt till fria hemresor efter längre tids tjänstgöring stadgas i 26 §. Svensk sjöman, som avgår från sin tjänst i utlandet, är i princip berättigad till fri resa till sin hemort här i riket, om han varit i tjänst på fartyget eller hos redaren två år i följd och icke haft tillfälle att lämna tjänsten i svensk hamn under det senast förflutna året. Kostnaden för resan skall till hälften bestridas av statsmedel och till hälften gäldas av redaren.

Bestämmelser som rör bl. a. kostnaden för vård av sjuk eller skadad sjöman återfinns i 28 §. Så länge sjömannen är kvar i tjänsten skall sådan kostnad bestridas av redaren. Är sjömannen sjuk eller skadad vid tjänsteförhållandets upphörande, äger han med vissa undantag jämväl därefter åtnjuta vård på redarens bekostnad, dock icke utöver sex veckor eller, om han är svensk och vårdas utom riket, tolv veckor. Med rätten till fri sjukvård följer rätten till fri hemresa med underhåll på redarens bekostnad, såvida sjömannen är svensk och han avskedas på grund av sjukdom eller skada eller vid avgången från tjänsten lider av sjukdom eller skada av beskaffenhet att

kunna föranleda avsked. Undantag från rätten till fri sjukvård stadgas i tredje stycket bl. a. för det fall där sjömannen ådragit sig sjukdomen eller skadan uppsåtligen eller genom grovt vållande, dock icke där sjömannen är svensk och sjukdomen är könssjukdom. Då svensk sjöman, som lider av sådan sjukdom i smittsamt skede, kvarlämnas i utlandet, skall kostnaden för sjukhusvård, läkarbehandling och läkemedel för tiden efter det hans anställning upphört bestridas av statsmedel.

I 41 § behandlas frågan om sjömans rätt i det fall att fartyget förolyckas. Enligt första stycket i paragrafen upphör i sådant fall sjömannens tjänsteavtal att gälla om intet annat är avtalat. Han är dock skyldig att mot lön och underhåll deltaga i bärgningen och bli tillstädes till dess sjöförklaring avgivits. Upphör svensk sjömans anställning till följd av fartygets förolyckande, äger han enligt tredje stycket rätt att erhålla fri resa med underhåll till sin hemort här i riket så ock lön under resan. Kostnaden för resan med underhåll skall bestridas av statsmedel.

I 42 § slutligen stadgas om ersättning för förlust av personlig egendom. Svensk sjöman är sålunda berättigad att erhålla ersättning av redaren enligt grunder, som Kungl. Maj:t bestämmer, för förlust av personlig egendom vid fartygets förolyckande eller till följd av sjöröveri eller av brand eller annat haveri, som drabbat fartyget.

De förmåner, som sålunda tillförsäkrats sjömännen, skall också enligt särskilda bestämmelser i 4, 6 och 7 §§ sjömanslagen helt eller delvis tillkomma befälhavare. Befälhavare skall emellertid enligt föreskrift i sjöbefälskungörelsen alltid vara svensk medborgare. — Av de redovisade bestämmelserna har de i 18, 24 och 26 §§ samt 28 § tredje stycket tillkommit genom 1952 års lag.

Såsom framgår av berörda stadganden bekostas förmånerna i allmänhet av redaren. Dock bestrides hälften av kostnaden för fri hemresa efter längre tids tjänstgöring (26 §), hela kostnaden för sjukhusvård m. m. för i utlandet kvarlämnad sjöman med könssjukdom i smittsamt skede (28 § fjärde stycket) samt hela kostnaden för fri hemresa vid fartygets förolyckande (41 §) av statsmedel.

Sådan ömsesidighet i fråga om förmåner åt sjömän, som förutsättes för förordnande om likställighet, har överenskommit med Finland och Danmark. I anslutning härtill har kungörelser utfärdats den 30 april 1927 (nr 106) och den 14 februari 1930 (nr 27) angående finsk respektive dansk sjömans likställighet i vissa avseenden med svensk sjöman. De ömsesidiga förmåner, som avhandlas i dessa kungörelser, hänför sig till 1922 års sjömanslag och är, eftersom en del av nuvarande förmåner tillkommit först genom 1952 års lag, ej lika omfattande som förmånerna enligt denna senare lag. Förhandlingar om utvidgad ömsesidighet på förevarande område har emellertid förekommit nordiska länder emellan.

Beträffande *frågans behandling vid 1961 års riksdag* må nämnas att två likalydande motioner (I: 155 och II: 187) väcktes med yrkande om sådan ändring av sjömanslagen att de bestämmelser i 18, 24, 26, 28, 41 och 42 §§,

som nu äger tillämpning endast å svensk sjöman, skulle utvidgas att gälla även utländsk sjöman. Andra lagutskottet inhämtade yttranden över motionerna från sjöfartsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges redareförening, Sveriges fartygsbefälsförening, Svenska maskinbefälsförbundet, Svenska stewardsföreningen och Svenska sjöfolksförbundet. Samtliga remissinstanser med undantag av Sveriges redareförening intog en positiv ståndpunkt till motionerna. I sitt utlåtande anförde utskottet bl. a. följande.

Vid tillkomsten av den nu gällande sjömanslagen hade utländska sjömän, anställda å svenska handelsfartyg, icke skyldighet att erlægga skatt till Sverige för inkomst förvärvad i sådan anställning. Detta förhållande har onekligen kunnat åberopas som grund för att utländska sjömän icke tillerkänts samma sociala förmåner som svenska sjömän. Från och med den 1 januari 1954 skall emellertid sjöman, som icke är bosatt här i riket, erlægga sjömansskatt med 15 procent av sin kontanta inkomst ombord, såvida han inte visar att han är skattskyldig i annat land för inkomsten. På grund av denna föreskrift tillföres den svenska statskassan årligen icke obetydliga skattebelopp. Därigenom har grunden för de nuvarande undantagsbestämmelserna i sjömanslagen icke oväsentligt avseende urholkats. Den gällande ordningen står uppenbarligen också i strid mot den numera allmänt vedertagna uppfattningen här i landet, att utländsk arbetskraft, sysselsatt inom svenskt näringsliv, skall åtnjuta förmåner likvärdiga dem som tillkommer den inhemska arbetskraften. Denna uppfattning gör sig i synnerhet gällande i fråga om förmåner som utgår i för den enskilde särskilt bekymmersamma situationer. Det är då att märka att de nu diskuterade paragraferna i sjömanslagen avser just sådana situationer, sjukdom utanför hemlandet, stöd åt familjen vid sjömans bortgång, arbetslöshet och förlust av personlig egendom till följd av fartygets förolyckande etc. Samtliga dessa omständigheter talar enligt utskottets mening för att ifrågavarande bestämmelser i sjömanslagen göres till föremål för omprövning, så att utländska sjömän i möjligaste mån blir likställda med svenska sjömän. Visserligen innehåller sjömanslagen redan nu möjlighet för Konungen att förordna därom. Förutsättningen är emellertid som nämnts att svenska sjömän tillerkännes samma förmåner i de utländska handelsflottorna. Detta krav på ömsesidighet försvårar med nuvarande fördelning av den svenska och utländska arbetskraften till sjöss ett effektivt genomförande av likställigheten ombord på svenska handelsfartyg. Det är också betecknande att sådana överenskommelser träffats i ytterst liten utsträckning.

Emellertid torde enligt utskottets mening erforderliga ändringar i sjömanslagen inte kunna vidtagas på grundval av nu föreliggande material. Frågan om förbättring av de sociala villkoren för de utländska sjömännen bör därför göras till föremål för utredning. Därvid torde jämväl övervägas — såsom sjöfartsstyrelsen anført — huruvida staten bör delta i bestridandet av de kostnader, som förbättrade sociala förmåner för utländskt sjöfolk kan komma att föranleda. Utskottet bedömer ifrågavarande spörsmål som så angeläget att förslag i ämnet snarast möjligt bör föreläggas riksdagen.

Lagförslaget

Allmänna synpunkter

Betänkandet. Utredningsmannen lämnar till en början vissa uppgifter om i vilken utsträckning utlänningar är anställda i svenska handelsflottan.

Enligt den officiella sjöfartsstatistiken för den 31 december 1959 fanns ombord på svenska handelsfartyg om 300 bruttoton och däröver, 697 till antalet, anställda totalt 21 941 personer, därav utlänningar 7 299 eller 33,3 procent. Av de anställda var 698 befälhavare (svenskar), 1 906 styrmän, därav 466 utlänningar, 2 620 maskinbefäl, därav 624 utlänningar, samt 16 717 övriga ombordanställda (inberäknat telegrafister), därav 6 209 utlänningar. Dessa siffror kan kompletteras med följande uppgifter över antalet utlänningar, som den 1 januari 1961 var medlemmar i Svenska sjöfolksförbundet:

<i>Afrika</i>	140	Österrike	89
<i>Amerika</i>		Grekland	71
Nord	19	Portugal	62
Syd	130	Lettland	50
<i>Asien</i>	185	Ungern	47
<i>Australien</i>	28	Ryssland	39
<i>Europa</i>		Frankrike	37
Finland	1 575	Schweiz	36
Danmark	1 405	Jugoslavien	35
Tyskland	1 197	Rumänien	20
Spanien	778	Island	13
Norge	759	Irland	12
Holland	258	Litauen	10
Belgien	240	Tjeckoslovakien	9
Italien	239	Turkiet	8
Estland	229	Övriga	7
Polen	221		
England	194		
			<i>Summa 8 142</i>

Av det framlagda siffermaterialet finner utredningsmannen framgå, att av de omkring 8 000 utländska sjömän av manskapsgrad, som redovisats såsom anslutna till sjöfolksförbundet, nära hälften hör hemma i övriga nordiska länder. Inom vissa grupper av befäl torde andelen nordiska sjömän bland utlänningarna snarast utgöra mer än hälften.

Att omkring en tredjedel av bemanningen på den svenska handelsflottan består av utländska sjömän, visar räckvidden av den nu behandlade frågan om tillerkännande åt utlänningar av samma sociala förmåner enligt sjömanslagen, som tillgodonjutes av svenska sjömän. Även om det skulle vara önskvärt, att de svenska fartygen i ökad utsträckning bemannades med svenska sjömän, lär man ej kunna räkna med någon väsentlig förändring i nuvarande förhållanden såsom aktuell. För den utländske sjö-

mannen måste det enligt utredningsmannen uppenbarligen både framstå som orättvist och vara ägnat att vålla ekonomiska bekymmer, särskilt vid sjukdom, att han är utesluten från här avsedda förmåner.

Beträffande orsaken till att utländska sjömän diskriminerats i förhållande till svenska, ligger det enligt utredningsmannen närmast till hands att hänvisa till att bestämmelserna i ämnet tillkommit vid en tid, då varken den svenska socialpolitiken eller sinnet för likställighet mellan olika nationaliteter var lika utpräglade som nu är fallet. Genom att hålla tillbaka förmånerna för utländska sjömän men samtidigt ha en ömsesidighetsparagraf, som kunnat utnyttjas för att ge sjömän av särskilda nationaliteter samma förmåner som svenska, har man också haft möjlighet att genom avtal om likställighet förbättra svenska sjömans sociala förmåner på utländska fartyg. Något väsentligt kan emellertid ej sägas ha uppnåtts på denna väg, bortsett från ett par ömsesidighetsavtal med Danmark och Finland.

Enligt utredningsmannens mening finns inga bärande skäl för att sjömän av annan nationalitet, som tar arbete inom vår handelsflotta, framdeles skall vara sämre ställda i fråga om förmåner av olika slag än som anses skäligen för de svenska sjömannens del. Detta står icke i god samklang med arbetet på socialt framåtskridande, internationell utjämning och liberalisering inom befolkningspolitiken.

När andra lagutskottet vid 1961 års riksdag i utlåtande över förenämnda motioner uttalat sig för en sådan utredning som den nu föreliggande, har utskottet också hänvisat till att utländska sjömän numera i motsats till vad som gällde vid tillkomsten av gällande sjömanslag i regel har att erlægga inkomstskatt till Sverige. Utredningsmannen vill för sin del understryka att, lika väl som sjömännen nu regelmässigt betalar skatt för sin inkomst till sjöss, alla sjömän också oberoende av nationalitet bör få åtnjuta de sociala förmåner, som funnits motiverade med hänsyn till de särpräglade förhållanden, varunder sjömännen lever och arbetar.

Även om det bortses från sociala och skälighetssynpunkter finns enligt utredningsmannen andra motiv för att ge utländska sjömän samma förmåner som svenska. Här åsyftas den betydelse, som anställningsvillkoren kan ha för rekryteringen. Vid anställningen av den enskilde sjömannen, åtminstone om han ännu är i unga år, torde det visserligen icke för denne te sig såsom något särskilt betydelsefullt, om han vet sig komma i åtnjutande av vissa förmåner vid sjukdom, vid dödsfall (åt hans efterlevande) och vid fartygs förlisning. Tanken härpå och, kanske mer väsentligt, på rätten att efter viss tids tjänstgöring få resa hem kostnadsfritt bör dock kunna tjäna som motvikt mot tanken på de påfrestningar av olika slag, varmed arbetet till sjöss och livet där ofta är förenat. Det bör kunna förutsättas, att hänsynen till nämnda förmåner särskilt påverkar de mest förtänksamma och skötsamma sjömännen, som verkligen avser att stanna i yrket, och därmed den mest önskvärda kategorien av dem. Då de eventualiteter, som förmånerna är avsedda att utgöra skydd mot eller eljest hänföra sig till, i sista hand är av minst lika stor betydelse för hustrur och andra

anhöriga som för sjömännen själva, är det naturligt, om sjömännen röner inflytande från sådant håll när det gäller värdesättningen av de sociala förmånerna. I den mån det blir bekant, att sjömännen blir eller anser sig bli oförmånligt behandlade i olika avseenden, exempelvis i sådana fall som åsyftas i de nämnda motionerna, måste detta vara ägnat att försvåra rekryteringen. Å andra sidan bör vetenskapen om att man i viss anställning icke riskerar att diskrimineras i egenskap av utlänning verka i motsatt riktning. Diskrimineringen måste te sig så mycket mer stötande, som den även innebär olika behandling av sjömän på samma fartyg. På andra arbetsplatser ifrågakommer det icke att göra skillnad mellan svenskar och utlänningar. Även om det ej kan konstateras på statistisk väg, vilken betydelse de sociala förmånerna — eller frånvaron av sådana — har för rekryteringen, finnes på grund av det förut anförda skäl att räkna med att en viss inverkan i detta hänseende kan förekomma.

Att ett likställande av utländska sjömän med svenska ligger i linje med utvecklingen, framgår enligt utredningsmannen även därav att i kollektivavtalen i princip icke tages hänsyn till nationalitet. Särskilt är att märka, att på grundval av kollektivavtal, andra anställningsavtal eller praxis — som synes kunna variera olika rederier emellan — även utländska sjömän i viss utsträckning kommer i åtnjutande av sådana sociala förmåner, som nu avses.

I betänkandet anmärkes att Norge i vissa avseenden redan ändrat sin sjömanslag i riktning mot likställande av norska och icke-norska sjömän. När en del bestämmelser i denna lag (avseende tilläggslönen till efterlevande samt rätt till fri hemresa m. m. vid sjukdom och vid fartygs förolyckande) år 1958 gjordes tillämpliga även på andra än norska sjömän, hänvisades till den sociala utveckling, som ägt rum under senare år och till att det syntes föga rimligt att upprätthålla ifrågavarande skillnad i fortsättningen. Bl. a. hade även redarnas och skeppsfartens arbetsgivareförening tillstyrkt likställighet.

I betänkandet diskuteras frågan om likställighet för sjömän av olika nationaliteter lämpligen kan, utan att sjömanslagen ändras, åstadkommas genom avtal om ömsesidighet enligt 87 § i lagen. I de avseenden, där Norge enligt vad nu sagts redan genomfört sådan likställighet, blir det knappast aktuellt, att Sverige låter införandet av bestämmelser av motsvarande innebörd bli beroende av ömsesidighetsavtal. Bortsett härifrån synes anordningen med ömsesidighetsavtal icke vara ägnad att ge helt tillfredsställande resultat. Sålunda åsyftas med dylika avtal att likställa sjömän med medborgarskap i de avtalslutande länderna, medan det åtminstone i fråga om vissa förmåner enligt utredningsmannens mening kan vara lämpligare att reglera dessa med hänsyn tagen till var sjömannen, oavsett nationalitet, är bosatt. För övrigt ter sig ett förgrenat nät av ömsesidighetsavtal som både svårarbetat och opraktiskt. Det är att föredraga, att olika länder efter hand anpassar sin lagstiftning med tanke på likställighet mellan sjömän av skilda nationaliteter. Detta hindrar icke, att en sådan utveckling skulle kunna

främjas genom internationella avtal, varigenom de avtalsslutande länderna förbinder sig att grunda sin lagstiftning i förevarande hänseende på likställighet.

Utredningsmannen påpekar, att de här avsedda förmånerna helt eller delvis skulle kunna tänkas bli reglerade genom kollektivavtal mellan respektive parter utan att sjömanslagen ändras, så mycket hellre som dessa avtal — enligt vad nyss berörts — redan nu innehåller vissa kompletterande bestämmelser angående sådana förmåner. Utredningsmannen finner emellertid icke tillräcklig anledning att frångå nuvarande ordning att sjömanslagen meddelar grundläggande bestämmelser i ämnet.

Under hänvisning till det anförda och till att ingenting i nuvarande bestämmelser för de ombordanställda synes ge dessa en mer gynnad ställning än som är motiverat med hänsyn till den numera uppnådda allmänna levnadsstandarden i vårt land, förordar utredningsmannen i princip, att sjömanslagens bestämmelser om sociala förmåner åt sjömän, i de delar där de nu gäller enbart svenskar, ändras så att de i fortsättningen även blir tillämpliga på utländska sjömän. I fråga om rätten till hemresa efter längre tids tjänstgöring förordas dock viss begränsning. Enligt utredningsmannen bör annan sjöman än sådan, som är bosatt i de nordiska länderna eller som enligt särskilt förordnande av Kungl. Maj:t likställs med sjömän från de nordiska länderna anses tillgodosedd om han befordras till anställningsorten eller till annan ort med motsvarande rese- och underhållskostnader. Den närmare argumentationen beträffande de olika förmånerna redovisas i det följande i anslutning till de berörda lagrummen.

Vad gäller frågan om vilka *kostnader* den föreslagna reformen skulle medföra anför utredningsmannen inledningsvis vissa synpunkter. Enligt vad utredningsmannen kunnat finna har hittills beslut om införande eller ökning av sociala förmåner åt sjömän icke gjorts beroende av beräkningar, vilka kostnader den ena eller andra åtgärden kan väntas medföra för redarna eller statsverket. När det nu överväges att av väsentligen humanitära skäl fullfölja de sociala anordningarna till att även gälla utländska sjömän, finnes enligt utredningsmannens uppfattning så mycket mindre skäl att fästa någon avgörande vikt vid vilka kostnader som kan föranledas härav. En del av förmånerna har åtminstone för vissa kategorier av sjömän redan tillförsäkrats dem genom avtal eller praxis, varvid ej tas hänsyn till nationalitet. Det finns ej grund för att befara att ett genomförande av likställighet i fråga om här avsedda förmåner skulle medföra orimligt höjda kostnader i förhållande till rederinäringens resurser.

Utredningsmannen har för bedömning av kostnadsökningen erhållit uppgifter från utrikesdepartementet om statens utgifter för sådana förmåner åt sjömän, som helt eller delvis täcks av statsmedel. Vidare har utredningsmannen utbett sig uppgifter från Sveriges redareförening till belysande av storleken av de kostnadsökningar, som föranledes av ifrågavarande lagändringar. Föreningen har emellertid icke funnit det möjligt att lämna uppgifter vare sig om sådana tjänsteförhållanden för utlännningar inom handels-

flottan, som skulle direkt medgiva en beräkning av kostnaderna för sociala förmåner åt dem, eller om nuvarande kostnader för förmånerna åt svenska sjömän, varigenom skulle kunna framräknas motsvarande kostnader för utlänningarnas del. Redareföreningen har hänvisat till att rederiernas bokföring i allmänhet ej är specificerad efter utgifter för olika sociala förmåner. Utredningsmannen har emellertid sökt erhålla något begrepp om kostnadsfrågorna genom att, efter samråd med redareföreningen, ta kontakter med vissa enskilda rederier, med ett par allmänna sjukkassor samt med vissa försäkringsföretag.

I betänkandet framhålles först allmänt att det även av andra skäl kan vara vanskligt att förutse den kostnadsökning, som föranledes av ett likställande av utländska sjömän med svenska. Sålunda har ett dylikt likställande i vissa avseenden redan skett genom kollektivavtal eller praxis, vilken synes något variera olika rederier emellan. Vidare är redarna i stor omfattning försäkrade mot risker av sådant slag, som berör förmånerna enligt sjömanslagen, och deras kostnader härför har sålunda ofta formen av försäkringsavgifter. Härtill kommer, att danska och finska sjömän — vilka representerar de två vanligaste nationaliteterna bland utländska sjömän — i vissa hänseenden redan är likställda med svenska sjömän enligt särskilda bestämmelser, som bygger på ömsesidighet.

Vad härefter till en början angår avsedda ändringar i 18 § tredje stycket och 28 § tredje stycket, varigenom utländska sjömän likställas med svenska såvitt gäller lön respektive vård och hemresa vid könssjukdom, konstateras i betänkandet, att sådan sjukdom vid nuvarande behandlingsmetoder i allmänhet botas utan att sjömannen behöver vara ledig nämnvärd tid från arbetet och utan större vårdkostnader. Någon anledning till hemresa på grund av könssjukdom föreligger sällan. Nu ifrågavarande lagändringar torde alltså enligt utredningsmannen sakna större betydelse ur kostnadsynpunkt.

I detta sammanhang beröres frågan, vilken kostnadsökning, som kan föranledas av att bestämmelsen i 28 § fjärde stycket angående vårdkostnaden för i utlandet kvarlämnad sjöman, som lider av könssjukdom i smittsamt skede, även göres tillämplig på utländsk sjöman. Med utgångspunkt från statens utgifter härför under de åtta budgetåren 1953/54—1960/61 finner utredningsmannen att kostnaden i fråga torde kunna antagas öka med ungefär 5 000 kronor årligen.

Utredningsmannen anför vidare att det icke torde finnas anledning att räkna med någon nämnvärd kostnadsökning på grund av lagändring, varigenom likställighet genomföres beträffande tilläggslönen till efterlevande efter sjömän enligt 24 § sjömanslagen. Även vid de större rederierna aktualiseras endast ett ringa fåtal sådana fall per år.

Större betydelse i kostnadshänseende får det, om även utländska sjömän får rätt till fri hemresa enligt 26 § efter längre tids tjänstgöring. Av kostnaden betalar redaren och staten hälften vardera. Enligt upplysningar från utrikesdepartementet har statens utgifter under de åtta budgetåren 1953/54

—1960/61 utgjort i genomsnitt omkring 7 300 kronor per budgetår. Vid beaktande av att antalet utländska sjömän i stort sett utgör hälften av antalet svenskar men att å andra sidan reseavstånden kan bli större för de förstnämnda, kan det enligt utredningsmannen måhända antagas, att kostnaderna för de fria resorna enligt 26 § kommer att ungefär fördubblas.

Beträffande kostnaderna för hemresor efter fartygs förolyckande enligt 41 §, vilka kostnader bestrides helt av staten, har upplysningar lämnats från utrikesdepartementet. Enligt dessa har statens utgifter för svenska sjömän från förlista fartyg under de åtta budgetåren 1953/54—1960/61 utgjort i genomsnitt omkring 31 000 kronor per budgetår. Även i detta fall kan det måhända antagas att kostnaderna blir vid pass dubbelt så stora som nu. Kostnaderna måste emellertid variera väsentligt från år till år, beroende av antalet förlisningar.

Det framhålles att antalet förlisningar givetvis även är avgörande för huru kostnaderna blir för ersättningar enligt 42 § för personlig egendom, som förloras i samband med fartygs förolyckande. Vissa upplysningar, som lämnats från försäkringsföretag, synes ej kunna tolkas entydigt. Det torde emellertid icke behöva räknas med någon avsevärd kostnadsökning på grund av bestämmelsens utvidgning till att även avse utländska sjömän, så mycket mindre som redan kollektivavtalen torde tillämpas så att rätt till ersättning för förlust av personlig egendom tillkommer både svensk och utlänning.

Vad slutligen angår förmånerna av fri sjukvård och fri hemresa på grund av sjukdom enligt 28 § andra stycket torde dessa vara de mest kostnadskrävande av de i sjömanslagen upptagna förmånerna. Storleken av den kostnadsökning, som kan föranledas av att den s. k. redarskyddade vårdtiden efter anställningens upphörande utsträcker till att även för utländsk sjöman utgöra tolv veckor vid vård i annat land än där han är bosatt, i stället för nuvarande sex veckor, synes det ogörligt att beräkna någorlunda preciserat. Utredningsmannen har från ett par rederiföretag inhämtat, att i genomsnitt omkring tio procent av där anställda utländska sjömän under 1960 avmönstrats på grund av sjukdom och att av dessa ungefär en fjärdedel haft en längre sjukdomstid än sex veckor. I varje fall hos ett rederi har större delen av dessa sjömän varit danska eller finska och sålunda enligt särskilda bestämmelser (1930 respektive 1927 års kungörelser) redan nu varit berättigade till sjukvård under mer än sex veckor. Sammanlagt har ifrågavarande rederier haft anställda mellan tio och femton procent av samtliga drygt 7 000 utlänningar inom handelsflottan.

Beträffande kostnaderna för hemresor vid sjömans sjukdom enligt 28 § andra stycket har utredningsmannen icke lyckats erhålla några uppgifter med önskvärd representativitet.

I betänkandet konstateras sammanfattningsvis att genomförandet av likställighet mellan utländska och svenska sjömän icke kan väntas medföra några mera betydande kostnadsökningar utom såvitt gäller vård och möjligen också hemresa vid sjukdom. Även om kostnadsökningarna samman-

lagt skulle röra sig omkring en halv miljon kronor årligen, synes likväl en sådan uppoffring till förmån för huvudsakligen sjuka sjömän icke innebära en större belastning än att sjöfartsnäringen bör kunna bära kostnaderna härför med de resurser näringen har.

Vad angår frågan om *bestridandet av kostnadsökningen* framhåller utredningsmannen, att det från redarhåll knappast kan göras anspråk på att vid sidan av svenska sjömän ha tillgång till utländska sjömän, vilka man ej behöver tillgodose med samma sociala förmåner som de svenska. Sett ur en annan synpunkt kan det med hänsyn till rekryteringen vara till fördel för redarna att ge även de utländska sjömännen del av förmåner av de slag det här gäller, exempelvis fri resa hem efter viss tids tjänstgöring. Enligt utredningsmannens mening talar vad nu anförts närmast för att kostnadsökningar, som föranledes av ett likställande i sjömanslagen av utländsk sjöman med svensk, bör belasta redarna.

Å andra sidan, fortsätter utredningsmannen, har som skäl för att staten bör ta del i kostnaderna för förmånerna åt utlänningar hänvisats till att även utländsk sjöman på svenskt fartyg betalar skatt till Sverige. Det har förmenats, att sålunda inflytande skattemedel direkt eller indirekt borde utnyttjas för nämnda ändamål.

Sjömansskatt skall, bortsett från mindre väsentliga undantag, i princip erläggas av såväl i Sverige som i utlandet bosatta sjömän — sålunda svenska såväl som utländska — vilka är anställda i redarens tjänst ombord på svenskt handelsfartyg. I skatten för svensk sjöman ingår bl. a. även sjuk-kasseavgift.

Skatten skall av i Danmark, Finland eller Norge bosatta sjömän samt vissa därmed jämställda sjömän med främlingspass, i likhet med vad som gäller för svensk sjöman, erläggas enligt särskilda skattetabeller, den ena för fartyg i fjärrfart och den andra för fartyg i närfart. Sjöman, som icke skall erlägga skatt enligt tabell, skall erlägga sjömansskatt med 15 procent av den beskattningsbara inkomsten ombord, oberoende av om fartyget går i när- eller fjärrfart.

Sjömansskatt skall i princip icke erläggas av den som är skattskyldig i annat land för sin inkomst ombord på svenskt fartyg. Beskattningsrätten för sådan inkomst har genom hittills ingångna skatteavtal förbehållits Sverige beträffande nästan alla de länder, där utländska sjömän inom svenska handelsflottan hör hemma. Är sjöman bosatt i annat land än sådant med vilket Sverige har slutit skatteavtal, kan efter ansökan hos sjömansskattemyndigheten medgivnas befrielse från skatteavdrag, om han är skattskyldig i bosättningslandet för inkomst förvärvat ombord på svenskt handelsfartyg och företer intyg härom.

Det kan nämnas, att under år 1960 erlagts sjömansskatt till ett belopp av sammanlagt omkring 79 milj. kronor, varav 62,2 milj. belöpt på i Sverige bosatta sjömän, 11,5 milj. på sjömän bosatta i Danmark, Finland och Norge, 1,9 milj. kronor på andra sjömän, som erlagt skatt enligt sjömansskatttabell, samt 3,4 milj. kronor på sjömän, som erlagt skatt efter 15 procent av inkomsten, allt i runda tal (sistnämnda skattebelopp är något osäkert).

Gentemot uppfattningen att inflytande sjömansskatt skulle utnyttjas för att täcka kostnaderna för sociala förmåner åt utländska sjömän kan enligt

utredningsmannen anföras, att sjömansskatten icke synes ha sin grund i tanken på att hos utländska sjömän ta i anspråk medel för användning till deras fromma i Sverige. Sjömansskatten är ofta grundad på avtal mellan Sverige och andra länder med syfte att åstadkomma, att medborgare i ett land, som arbetar i annat land, kommer att beskattas i ettdera landet utan att dubbelbeskattning sker. Medan svenska statsverket tillföres inkomster genom att utländska sjömän på svenska fartyg beskattas i Sverige, blir det å andra sidan lidande på att svenska sjömän på utländska fartyg, i stället för att beskattas i Sverige och på det sättet bidra till det svenska samhällets utgifter, enligt beskattningsavtalen har att betala skatt till det utländska fartygets hemland. På grund av det här anförda anser utredningsmannen, att sättet för fördelningen mellan olika länder av skatterna för sjömän — även om det nu skulle ställa sig gynnsamt för Sverige — icke bör anses utgöra skäl för att staten skall påtaga sig kostnaderna helt eller delvis för att utländska sjömän i fortsättningen kommer i åtnjutande av sociala anordningar, som det redan tidigare ansetts skäligt att tillerkänna svenska sjömän. Det kan för övrigt principiellt ifrågasättas, om den omständigheten att sjömän betalar sjömansskatt bör inverka på frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och redarna. Förhållandet vore delvis ett annat, om det gällde att tillgodoräkna de utländska sjömännens erlagd skatt såsom avgift till sjukförsäkring. Det ligger i sakens natur, att det närmast skulle vara den utrikes sjöfarten som skulle gynnas genom att staten påtog sig kostnader för de utländska sjömännens sociala förmåner.

I betänkandet behandlas här efter finansieringsfrågan i de olika fallen. Enligt utredningsmannen synes det naturligt, att redarna, liksom hittills varit fallet med avseende å svenska sjömän, i fortsättningen också gentemot utländska sjömän svarar för lön enligt 18 § även vid sådan sjukdom som utgöres av könssjukdom, för tilläggs-lön åt efterlevande enligt 24 § samt för ersättning för förlust av personlig egendom enligt 42 § vid fartygets förolyckande m. m.

Av kostnader för fri hemresa efter längre tids tjänstgöring enligt 26 § betalas hälften av redaren och hälften av staten. Även om statens bidrag till nuvarande kostnader i första hand kan anses motiverat av intresset att svenska sjömän skall kvarstanna i handelsflottan, föreligger enligt utredningsmannens åsikt icke tillräckliga skäl att göra någon ändring i fördelningsregeln i samband med en sådan reform att förmånen i fråga även tillkommer utländsk sjöman.

Beträffande kostnaderna enligt 28 § andra och tredje styckena för sjukvård under viss tid efter tjänsteförhållandets upphörande, respektive sex och tolv veckor, samt för hemresa vid sjukdom, i båda fallen med inräknande av könssjukdom, erinras om att dessa kostnader nu faller på redaren ensam. Även om ifrågavarande lagbestämmelser innebär att redaren har ett längre gående ansvar än andra arbetsgivare, synes detta enligt utredningsmannen motiverat med hänsyn till den särprägel som utmärker förhållandena till sjöss, med större sjukdomsrisker och sämre möjligheter

för sjömännen att själva ordna omhändertagandet för vård. Vad särskilt angår bekostandet av sjukvård bör erinras om att redarna för sina utgifter härför, såvitt gäller svenska sjömän bosatta i Sverige och utländska sjömän mantalsskrivna här, har regressrätt gentemot sjukförsäkringen, medan de däremot icke får någon ersättning därifrån, om de betalar vårdkostnader för sjömän bosatta i utlandet. Å andra sidan utgår redarnas avgifter till sjukförsäkringen efter en med hänsyn till antalet utlänningar inom handelsflottan reducerad procentsats. Utredningsmannen finner för sin del övertvägande skäl tala för att nu ifrågavarande vårdkostnader icke heller då det gäller utländsk sjöman täcks av statsmedel. Beträffande rätten till fri resa vid sjukdom omnämnes i betänkandet, att gällande kollektivavtal för de olika befälskategorierna innehåller bestämmelse om att utlänning, som är bosatt och mantalsskriven i Sverige, vid sjukdom äger rätt till fri hemresa. Vidare erinras om att sjukvård och hemresa, som föranledes av yrkesskada, kan bekostas av medel från yrkesskadeförsäkringen.

Kostnaden för sjukhusvård, läkarbehandling och läkemedel för kvarlämnad sjöman, som lider av könssjukdom i smittsamt skede, bestrides enligt 28 § fjärde stycket helt av statsmedel för tiden efter det sjömannens anställning upphört. Det kan visserligen ifrågasättas, om skäl finnes för att staten skall bekosta här avsedda utgifter under tid, då redaren vid en annan sjukdom skulle ha svarat för dessa utgifter och även vid smittsam könssjukdom svarar för sjömans underhåll. Den omständigheten att utländsk sjöman likställs med svensk, synes emellertid icke i och för sig utgöra något skäl för att nuvarande grund för bestridandet av här avsedd kostnad frångås.

Vad slutligen angår kostnaden för fri resa med underhåll för sjöman efter fartygs förolyckande, enligt 41 §, synes denna enligt utredningsmannen böra bestridas helt med statsmedel även efter det bestämmelsen utvidgats till att gälla också utländska sjömän. I betänkandet anmärkes, att det förekommer, att redare — eller försäkringsföretag — nu betalar kostnader för hemresor, som företages av utländska sjömän under här avsedda förhållanden.

I den mån sociala förmåner enligt sjömanslagen täcks av statsmedel, bestrides utgiften från det under utrikeshuvudtiteln uppförda förslagsanslaget till gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska medborgare, för budgetåret 1961/62 anvisat med 150 000 kronor. Även motsvarande utgifter för utländska sjömän bör enligt utredningsmannen bestridas från samma anslag. Den härav föranledda merbelastningen torde knappast bli så stor att den i och för sig behöver föranleda ökning av anslaget i fråga, vilket är upptaget med runt belopp och för vilket utgiftsbelastningen synes variera i hög grad från det ena budgetåret till det andra.

Remissyttrandena. Utredningsmannens förslag om likställighet mellan svenska och utländska sjömän beträffande de aktuella förmånerna har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. I fråga

om vissa av de avsedda förmånerna har emellertid i några remissyttrandena tillstyrkandet begränsats till att gälla utlännningar med anknytning till Sverige genom bosättning eller längre tids tjänstgöring på svenska fartyg. Av remissinstanserna framlagda allmänna synpunkter på likställighets- och kostnadsfrågorna redovisas här. Inställningen beträffande de särskilda förmånerna redovisas närmare i det följande i anslutning till de olika berörda lagrummen.

I många yttranden understrykes att starka sociala och humanitära skäl talar för att den nuvarande särbehandlingen av utländsk arbetskraft bringas att upphöra. Det framhålles även att en sådan ändring torde underlätta en för handelsflottan nödvändig rekrytering av utländsk arbetskraft. *Svea hovrätt* anför bl. a. följande.

Sjöfarten är en inom svenskt näringsliv betydelsefull faktor som årligen tillför landet stora belopp. Den svenska handelsflottan kan emellertid icke inom Sverige erhålla erforderlig arbetskraft utan är i stor utsträckning hänvisad till att fylla behovet härav genom att anställa utländska sjömän. Dessa, som sålunda göra en för landets försörjning värdefull insats, ha av lagstiftaren undantagits från åtskilliga av de förmåner som funnits rimliga och naturliga för de svenska sjömannens del med hänsyn till de särpräglade arbets- och levnadsförhållandena inom sjömansyrket. Motivet för att utländska sjömän i vissa avseenden ställts utanför denna särskilda svenska sociallagstiftning synes huvudsakligen vara, att man ansett att de utländska sjömännen icke skola erhålla bättre ställning på svenska fartyg än svenska sjömän i främmande handelsflottor. Visst fog för att låta utländska sjömän intaga en undantagsställning förefanns måhända så länge dessa icke erlade någon skatt till Sverige. Sedan detta förhållande numera ändrats, finns enligt hovrättens mening icke längre någon saklig grund att ge utländsk arbetskraft sämre villkor än deras svenska kamrater. Ett sådant förfaringsätt strider mot de principer som numera få anses vedertagna på den svenska arbetsmarknaden och mot de grunder som uppbära vår moderna socialstat. Att utesluta utländska sjömän från just de aktuella förmånerna är så mycket mindre påkallat, som flertalet av dessa förmåner hänför sig till situationer där den enskilde sjömannen befinner sig i särskilda svårigheter.

Utslagsgivande för ställningstagandet i den föreliggande frågan är enligt *socialstyrelsen* angelägenheten från social synpunkt av att allt sjöfolk på svenska båtar kommer i åtnjutande av de föreslagna förmånerna. Socialstyrelsen framhåller, att styrelsen sedan länge hävdad att den svenska sociallagstiftningen i görligaste utsträckning bör utformas så, att utländsk arbetskraft, som är sysselsatt inom svenskt näringsliv, får åtnjuta förmåner, som är likvärdiga med den inhemska arbetskraftens. Denna uppfattning har, anför styrelsen vidare, efter hand undanträngt den tidigare inställningen, att förmåner enligt svensk sociallagstiftning bör utgå till medborgare i främmande länder endast i den mån dessa länder på motsvarande sätt behandlar svenska medborgare. Enligt styrelsens uppfattning visar utredningen att det på ifrågavarande område föreligger starka skäl för att övergå från avtal om ömsesidighet till lagstiftning om likställighet. Den svenska, starkt ex-

panderande sjöfartsnäringen är av de i utredningen lämnade uppgifterna att döma i hög grad beroende av utländsk arbetskraft. Olika behandling av de enskilda individerna i den arbetsgemenskap som karakteriserar besättningen på ett fartyg kan låta de uteblivna förmånerna framstå som en diskriminering av den utländska arbetskraften. Den omständigheten att ett mycket stort antal nationer är representerade bland sjöfolket i den svenska sjöfartsnäringen — enligt uppgift 52 nationer — torde medföra närmast oöverstigliga svårigheter att genomföra likställighet på ömsesidighetsprincipens grund.

Delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet — numera benämnd *ILO-kommittén* — förklarar att ILO-konventionerna nr 23 angående hemförsäkring av sjömän och nr 55 angående redares förpliktelser i fall sjöman drabbas av sjukdom, olycksfall eller döden kan anses ha viss anknytning till utredningsförslaget. Kommittén konstaterar, att genomförandet av förslaget icke skulle möjliggöra svensk ratificering av konventionerna men att antagandet av lagändringarna står i god överensstämmelse med tankegångar, som funnit uttryck i dessa. Kommittén uttalar vidare att den föreslagna reformen skulle stå i god samklang med den uppfattning som numera i vårt land i vidgad utsträckning kommer till uttryck i fråga om utländska medborgares rätt att åtnjuta sociala förmåner.

Under hänvisning bl. a. till strävandena till större likformighet i den internationella sociallagstiftningen finner *arbetsmarknadsstyrelsen* det motiverat att man i största möjliga utsträckning utformar de sociala villkoren lika för alla arbetstagare inom den svenska handelsflottan oberoende av vederbörandes nationalitet. Styrelsen framhåller att den del av arbetsmarknaden varom här är fråga i hög grad är av internationell karaktär och att utbytet av arbetskraft nationerna emellan är av den största betydelse. Utbytet av arbetskraft har framförallt ägt rum mellan de traditionella sjöfartsnationerna. På senare tid har emellertid utbytet vidgats allt eftersom andra nationer bedrivit handelssjöfart i större omfattning och de internationella kommunikationerna ökat.

För den svenska sjöfartsnäringens del har det på grund av arbetskraftssituationen inom landet åren efter andra världskriget varit en tvingande nödvändighet att till mycket stor del rekrytera arbetskraft från utlandet. Detta belyses av utlänningsstatistiken, som visar en stigande rekrytering av utlännningar inom svensk sjöfart. I anslutning härtill lämnar styrelsen följande uppgifter.

Från år 1950, då de den 1 januari arbetsanmälda utlännningarnas antal inom sjöfarten var 4 120, har antalet utlännningar stigit till 6 055 den 1 januari 1955 och 6 735 den 1 januari 1960. Den 1 januari 1962 var antalet arbetsanmälda utlännningar 8 007. Naturligt nog dominerar de nordiska sjömännen med 2 420 den 1 januari 1950, 3 857 den 1 januari 1955, 4 336 den 1 januari 1960 och 4 595 den 1 januari 1962. Mer än hälften av de i den svenska handelsflottan sysselsatta utlännningarna utgöres sålunda av sjömän från de nordiska länderna och omfattas av Nordiska rådets strävanden

till likställighet mellan nordiska sjömän. Den övriga delen utgöres av sjömän huvudsakligen hemmahörande i de västeuropeiska länderna.

Svenska maskinbefälsförbundet, Svenska sjöfolksförbundet, Svenska stowardsföreningen och Sveriges fartygsbefälsförening — i det följande benämnda *organisationerna* — uttrycker i ett gemensamt yttrande, i vilket *Tjänstemännens centralorganisation* instämmer, såsom företrädare för det svenska sjöfolket av olika grader sin stora tillfredsställelse över att diskrimineringen av utländska sjömän i den svenska handelsflottan föreslås upphävd. Organisationerna finner också angeläget att starkt understryka, vad som i motiveringen för lagförslaget framhålles, nämligen att inga bärande skäl finnes för att sjömän av annan nationalitet, som tar arbete inom vår handelsflotta, framdeles skall vara sämre ställda i fråga om förmåner av olika slag än som anses skäliga för de svenska sjömännens del. Detta står icke, som det vidare heter i motiven, i god samklang med arbetet på socialt framåtskridande, internationell utjämning och liberalisering inom befolkningspolitiken. Organisationerna hävdar att det är nödvändigt att anlita lagstiftningsvägen för att uppnå likställighet mellan utländska och svenska arbetstagare till sjöss och anför därvid följande.

När det gäller formerna för att bereda utländska sjömän de förmåner enligt sjömanslagen, som nu ej är gällande för dem, bör framhållas nödvändigheten av att dessa förmåner tillförsäkras dem genom ändrad lagstiftning. Visserligen borde det väl, som antydes i betänkandet, kunna tänkas att dessa förmåner blir reglerade genom kollektivavtal mellan respektive parter utan att sjömanslagen ändras, men detta är en utväg som utan framgång prövats av organisationerna vid avtalsförhandlingar för några år sedan.

Även enligt *Landsorganisationens* uppfattning måste de sociala förmåner det här är fråga om tillförsäkras de utländska sjömännen genom ändringar i lagstiftningen. De grundläggande bestämmelserna i ämnet bör alltså, som hittills, meddelas genom sjömanslagen.

Utrikesdepartementets rättsavdelning ger också med följande motivering företräde åt lagstiftningsvägen framför de i betänkandet diskuterade lösningarna via ömsesidighetsavtal eller kollektivavtal.

Vad först angår frågan om avslutande av ömsesidighetsavtal må understrykas, att denna väg enligt rättsavdelningens mening icke synes praktiskt genomförbar redan av den anledningen att det icke torde vara möjligt att sluta ömsesidighetsavtal — i vart fall icke avtal som skulle uppfylla kravet på utländsk sjömans åtminstone huvudsakliga likställighet med svensk sjöman enligt sjömanslagen — med alla de länder som skulle komma i fråga; fullständigt genomförd ömsesidighet skulle i själva verket förutsätta att främmande länders sjömanslagstiftning inrymde i allt väsentligt enahanda förmåner som den svenska lagen. Därtill kommer att tillämpningen av en rad ömsesidighetsavtal med av uppenbara skäl varierande innehåll i fråga om utgående förmåner skulle ställa departementet och utlandsmyndigheterna, särskilt de olönade konsulerna, inför utomordentliga svårigheter. — — —

Vad en reglering genom kollektivavtal mellan parterna beträffar må blott

anmärkas, att genom en sådan ordning skulle i vart fall likställighet beträffande sådana förmåner, som utgå av statsmedel, näppeligen kunna uppnås.

Till de remissinstanser, som för likställighet i fråga om vissa förmåner vill uppställa särskilda krav på utlännings anknytning till Sverige, hör *sjöfartsstyrelsen*. Styrelsen säger sig i princip kunna tillstyrka utredningens praktiska förslag såvitt avser sådana på svenska fartyg tjänstgörande utläningar, som har viss anknytning till Sverige eller svenska förhållanden. Ett dylikt ställningstagande synes styrelsen väl harmoniera med ett genomgående drag i svensk sociallagstiftning, nämligen att utläanning, som är bosatt i Sverige, kommer i åtnjutande av samma sociala förmåner och rättigheter som svenska medborgare. Detsamma bör skäligen även gälla förmåner och rättigheter enligt den särskilda sociallagstiftningen för sjömän, sjömanslagen. Så är förhållandet i Norge, vars sjömanslag i övrigt nära överensstämmer med den svenska, och så bör enligt sjöfartsstyrelsens mening gälla även i Sverige. Kravet på bosättning i Sverige kan enligt styrelsen emellertid med hänsyn till sjöfartens speciella karaktär vara svårt att uppfylla för utländska sjömän även om de i en följd av år tjänstgjort på svenska fartyg. Sådan tjänstgöring bör därför enligt sjöfartsstyrelsens mening jämföras med bosättning i Sverige såvitt avser sjömanslagens tillämplighet å utländska sjömän. Sådan med bosättning jämförlig anknytning till Sverige synes böra anses föreligga icke blott om utläanningen tjänstgjort i svenskt fartyg viss tid, som synes böra stå i skälig relation till den tidsperiod, som erfordras för att utläanning skall bli delaktig av sociala förmåner vid vistelse i Sverige, utan även om han under lång tid med viss regelbundenhet tjänstgjort på svenska fartyg. Utländsk sjöman, som på grund av bosättning eller viss tids tjänstgöring på svenska fartyg likställs med svensk sjöman i vad avser sjömanslagen, bör ha möjlighet att såsom en formell bekräftelse på sin ställning inskrivas vid svenskt sjömanshus och tilldelas svensk sjöfartsbok.

I fråga om utländska sjömän utan den angivna anknytningen anför styrelsen.

Vad åter beträffar sådana utländska sjömän, som endast rent tillfälligt tjänstgör i ett svenskt fartyg, ligger frågan om deras generella likställande med svenska sjömän annorlunda till. Allmänt sociala och humanitära skäl talar för sådant likställande i många av de av utredningen angivna fallen. Men att i alla avseenden helt likställa en utländsk sjöman, som endast tillfälligt tjänstgör i ett svenskt handelsfartyg i internationell fart, med en svensk medborgare eller en i Sverige bosatt utläanning, skulle i vissa fall kunna leda till orimliga och uppenbarligen icke ifrågasatta konsekvenser. Argumentet att rekryteringsskäl talar för förbättrande av de tillfälligt anställda utläanningarnas sociala förmåner synes icke bärande. Mera angeläget torde vara att inrikta ansträngningarna på förbättrad rekrytering av svenskt kvalificerat sjöfolk till den svenska handelsflottan.

Liknande synpunkter om indelning av utläanningarna i olika grupper allt efter graden av anknytningsmoment till Sverige återkommer i yttrandena

från redareföreningen och 1957 års bemanningsutredning. I redareföreningens yttrande, i vilket Sjöassuradörernas förening instämmer, beröres först vissa förhållanden som enligt redareföreningen talar för att man även med en i princip välvillig inställning bör gå fram med en viss försiktighet. Föreningen hänvisar sålunda till kostnadsökningen, önskvärdheten av reciprocitetsprincipens tillämpning, lagtekniska svårigheter samt att de övriga nordiska länderna icke likställt utländska och inhemska sjömän, även om man i Norge på en del punkter företagit sådana ändringar i sjömanslagen, som gått i denna riktning. Härefter framhåller föreningen att man bör beakta, att de utlänningar, som tjänstgör inom den svenska handelsflottan, icke utgör en enhetlig grupp. Det är icke utan vidare givet, att sjömän från de nordiska länderna eller här i riket bosatta sjömän av utländsk nationalitet skall helt likställas med övriga utlänningar, av vilka många endast tillfälligt gästspelar inom den svenska sjöfartsnäringen. Redareföreningen har icke något att erinra mot att de utländska sjömän, som är bosatta i Sverige — t. ex. vissa baltiska flyktingar — i princip likställes med svenska sjömän. Detta skulle kunna ske genom en ändring av 87 § sjömanslagen. I och för sig kunde man även tänka sig motsvarande likställighet för sådana utländska sjömän, som visserligen icke är bosatta här i riket men genom längre tids tjänstgöring i svenska handelsflottan fått viss anknytning till vårt land. Föreningen anför vidare bl. a. följande rörande frågan om ömsesidighetsavtal eller lagstiftning.

I fråga om sjömän, hemmahörande i de övriga nordiska länderna, förut-sätter Redareföreningen, att det arbete, som bedrivs av Nordiska rådet, skall leda till att hithörande frågor lösas genom konventioner mellan de nordiska länderna. I och för sig vore det önskvärt, om dylika konventioner kunde komma till stånd även med övriga länder. Detta torde dock icke vara praktiskt genomförbart, bl. a. av det skälet, att den stora mångfalden konventioner antagligen skulle få delvis olikartat innehåll och att alltför betydande praktiska tillämpningssvårigheter därför skulle uppkomma.

Man torde därför för övriga utländska sjömän — sålunda de, som icke äro bosatta i Sverige eller äro nordiska medborgare — få söka ett arrangement inom ramen för de skilda detaljbestämmelserna i sjömanslagen. I vissa hänseenden kan det därvid vara befogat att likställa även dylika utländska sjömän med svenska sjömän. Beträffande andra bestämmelser föreliggande däremot icke skäl till dylik likställighet och härtill kommer, att man just i fråga om dessa utländska sjömän möter speciella lagtekniska svårigheter.

Bemanningsutredningen har i anslutning till sitt ställningstagande till utredningsmannens förslag beträffande rätten till hemresa efter längre tids tjänstgöring (26 §) framlagt följande synpunkter som berör den nu avhandlade frågan.

De på handelsflottan tjänstgörande utländska sjömännen kunna uppdelas i två stora huvudgrupper. En grupp torde kunna inrymmas under rubriken »internationella sjömän» eller s. k. utesejlare, d. v. s. sjömän som för kort tid eller för viss resa tager anställning på ett fartyg tillhörande för honom främmande nation. Denna grupp omfattar sjömän av vitt skilda nationaliteter och tillhör ej sällan nationer, som icke betraktas som sjöfartsnationer.

Dessa sjömän ha icke någon närmare eller fastare anknytning till den svenska sjöfarten.

Den andra huvudgruppen utlänningar utgöres till övervägande del av nordiska sjömän, som av skilda anledningar börjat segla i svenska fartyg, och dessutom av statslösa sjömän som uppehålla sig i Sverige och som yrkesmän sökt och söker anställning inom vår handelsflotta. Till denna grupp får vidare räknas bl. a. ett betydande antal spanska sjömän som i många fall fullgjort mångårig tjänst i vissa rederier. Sjömännen inom denna grupp — som för övrigt är mycket talrikare än gruppen »internationella sjömän» — ha genom sin nordiska nationalitet, sin bostad i landet eller eljest genom långvarig tjänst dokumenterat samhörighet med den svenska sjöfarten och utgöra utan tvekan en kader, som den svenska rederinäringen har att räkna med för handelsflottans bemanning, särskilt som i denna grupp ingår ett betydande antal sjömän i befälsställning.

Skilda skäl tala för att sjömännen tillhörande den sistnämnda gruppen borde tillerkännas samtliga de förmåner som enligt sjömanslagen tillkommer svensk sjöman, bl. a. dels möjligheterna att förverkliga tanken på en nordisk arbetsmarknad, dels att giva de statslösa inom landet mantalsskrivna sjömännen en bättre ställning, samt dels att giva utländska sjömän som längre tid gjort tjänst på svenska fartyg en fastare anknytning till vår sjöfart. Hithörande spörsmål skulle möjligen kunna lösas genom att dessa sjömän efter prövning i särskild ordning bleve inskrivna vid svenskt sjömanshus och innehavare av svensk sjöfartsbok samt att sådan sjömanshusinskrivning skulle betraktas som mantalsskrivning här i riket. Utländska sjömän som under längre tid tjänstgjort i svenska fartyg skulle på detta sätt automatiskt komma i åtnjutande av de förmåner, som svenska sjömän äro tillförsäkrade enligt sjömanslagen, och härigenom bliva bättre likställda med den utländska arbetskraft som numera i betydande utsträckning selsättes inom andra delar av svenskt näringsliv.

K o s t n a d s f r å g a n beröres i några yttranden. *Svea hovrätt* framhåller, att hovrätten vid sitt ståndpunktstagande icke tagit hänsyn till den genom reformen uppkommande kostnadsökningen, enär denna undandraget sig hovrättens bedömande.

Även om vissa argument kan anföras för utredningsmannens förslag att nuvarande grunder för kostnadsfördelningen mellan redarna och statsverket ej skall ändras finner *hovrätten för Västra Sverige* att det i någon mån synes ovisst om argumenten väger så tungt att fördelningen på alla punkter kan anses rimlig. Hovrätten anför bl. a.

Även om — såsom utredningsmannen utvecklat — sjömansskatten icke synes grundad i tanken, att hos utländska sjömän skulle tagas i anspråk medel för användning till deras fromma i Sverige, synes det svårt att åberopa deras skattskyldighet till svenska staten som ett skäl för likställighet, därest man icke samtidigt vill ålägga staten några mera väsentliga förpliktelser mot den skattskyldige. Emellertid vilar, såsom nyss framhållits, principen om likställighet även på andra överväganden än dem som avse skyldigheten att erlægga sjömansskatt. De föreslagna reformerna kunna vidare tänkas främja handelsflottans rekrytering och därmed också redarnas intresse. Ytterligare kommer i betraktande, att redarens utgifter för sociala förmåner av detta slag till större delen kunna täckas av försäkring; detta gäller sålunda kostnader för vård och underhåll av sjöman i land vid sjukdom eller skada samt för sjömans resa med underhåll till hans hemort vid

sjukdom eller skada eller efter fartygs förolyckande. Det torde därför icke behöva befaras, att omkostnader av detta slag ens under ogynnsamma omständigheter skulle innebära något mera allvarligt hot mot mindre rederiföretags ekonomi.

Frågan om de utvidgade förmånerna för utländska sjömän i föreslagen omfattning bör bekostas av redaren framstår enligt hovrätten som särskilt tveksam beträffande den föreslagna ändringen av 28 § andra stycket rörande utsträckning av vårdtiden. Även om det kan medföra vissa tekniska komplikationer att avpassa ett statsbidrag för vård av utländska sjömän efter skillnaden i kostnadsavseende mellan redarens utgifter för utländska och svenska sjömän synes det dock hovrätten rimligt att utgifterna i fråga fördelas mellan staten och redaren efter någon lämplig kvot.

Kostnadsökningen torde enligt *socialstyrelsen* knappast kunna beräknas motsvara mer än något fåtal promille av sjöfartsnäringens löneutgifter. I betraktande härav synes ökningen knappast kunna innebära någon större belastning för sjöfartsnäringen även om denna näring ensam skulle bära ökningen. Styrelsen påpekar, att utredningsmannen funnit flera skäl tala för att de kostnader som den föreslagna reformen kan medföra bör belasta sjöfartsnäringen ensam. Socialstyrelsen, som delar uppfattningen att sjömansskatten icke bör tagas i anspråk för nu ifrågavarande ändamål, vill tillägga att kostnaderna för författningensliga åtgärder till skydd för arbetstagare enligt arbetarskyddslagen och lagen om yrkesskadeförsäkring helt åvilas arbetsgivaren. Staten har endast påtagit sig vissa kostnader för administrationen. Det anförda talar enligt socialstyrelsens mening för att ifrågavarande kostnader helt bör åvila sjöfartsnäringen. Socialstyrelsen anser dock att utredningsmannens ståndpunkt i förevarande fall, då de ifrågasatta lagändringarna endast syftar till likställighet mellan svenska och utländska sjömän, tills vidare kan godtagas. Styrelsen vill emellertid förorda att man i ett vidare sammanhang företar en översyn av sjömanslagens ifrågavarande bestämmelser. Styrelsen anför.

Den omständigheten att sjömanslagen har att i avsevärd utsträckning ersätta bestämmelser i kollektivavtal och i enskilda tjänsteavtal medför att lagens bestämmelser snabbt föråldras. De tio år, som förflutit sedan sista lagrevisionen, har medfört sådana förändringar i arbetslivet, i sociallagstiftningen och i samhällslivet över huvud taget att det synes befogat att man företar en ny allmän översyn av lagens bestämmelser. Socialstyrelsen vill förorda att en dylik översyn nu företages. Härvid bör även de ovan berörda bestämmelserna om statliga bidrag beaktas.

Redareföreningen betonar att önskemålet att bereda största möjliga sociala förmåner åt utländska sjömän på svenska fartyg givetvis får vägas mot de kostnader för rederinäringen och statsverket, som är förbundna härmed. Kostnadsfrågan har, anmärker föreningen, i betänkandet icke närmare utretts. Till förebyggande av missförstånd vill föreningen dock framhålla, att föreningen icke anser denna omständighet på något sätt kunna läggas utredningsmannen till last. Det torde nämligen vara omöjligt att få fram ens ungefärliga siffror beträffande den kostnadshöjande effekten av vissa av de

åtgärder, som föreslås i betänkandet. Att kostnaderna i flera hänseenden blir betydande, är dock ställt utom allt tvivel. Föreningen uttalar vidare bl. a. att ett utvidgande av vårdnadsplikten enligt 28 § från 6 till 12 veckor skulle medföra en väsentlig ökning av rederiernas redan nu stora kostnader för sjuka sjömän.

I likhet med utredningsmannen understryker *utrikesdepartementets rättsavdelning* att det är utomordentligt vanskligt att bedöma storleken av den kostnadsökning som den föreslagna likställigheten mellan utländska och svenska sjömän måste medföra. Utredningsmannens beräkning av kostnadsökningen för statsverkets del synes rättsavdelningen, ehuru ytterst approximativ, icke orealistisk. Rättsavdelningen önskar dock betona, att ökningen kan bli avsevärt större, beroende på faktorer som idag ej kan överblickas.

Rättsavdelningen erinrar om att i årets statsverksproposition under tredje huvudtiteln anmälts att, därest ändringar i sjömanslagen genomföres i syfte att förbättra utländska sjömäns förmåner enligt sjömanslagen, ytterligare kostnader kommer att uppstå, vilka i förekommande fall torde få belasta anslaget »Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska medborgare». Vid en bedömning av frågan om de ökade statsutgifter, som den föreslagna likställigheten kommer att medföra påpekas det vidare, får icke bortglömmas, att den ökade arbetsbelastning, som kan förutses för utrikesförvaltningens vidkommande om likställigheten genomföres, kan nödvändig-göra viss personalförstärkning såväl på sjöfartskonsulaten som inom utrikesdepartementets konsulära byrås sjöfartssektion.

Departementschefen. Under åren efter andra världskriget har den svenska handelsflottan ökat väsentligt i omfattning och undergått betydande strukturella förändringar. Utvecklingen har i fråga om fartygens storlek inneburit en alltmera markerad förskjutning mot större enheter. Beträffande fartygens användning utvisar sjöfartsstatistiken att det svenska handelstonaget i allt högre grad kommit att sysselsättas i fart huvudsakligen mellan utländska hamnar.

Nu berörda förhållanden har även medfört förändringar i fråga om handelsflottans bemanning. Den omständigheten att tonnaget i betydande utsträckning befinner sig i främmande farvatten har helt naturligt liksom den rådande arbetskraftssituationen i Sverige under efterkrigsåren bidragit till den stigande rekryteringen av utlänningar inom svensk handelssjöfart.

Vid tiden för tillkomsten av 1952 års sjömanslag utgjordes bemanningen i den svenska handelsflottan till en fjärdedel av utländska sjömän. I dag tio år senare har andelen utländska sjömän vuxit ytterligare något och utgör omkring en tredjedel av hela antalet ombordanställda.

Det är mot bakgrunden av utvecklingstendenserna på det sociala området och det nu tecknade läget i fråga om den utländska arbetskraftens användning inom den svenska sjöfartsnäringen som man får se de framförda önskemålen att utländsk sjöman skall likställas med svensk såvitt gäller

vissa i sjömanslagen lagfästa förmåner av social karaktär. Dessa förmåner — sjuklön vid arbetsoförmåga till följd av könssjukdom, tilläggslönen till avliden sjömans efterlevande hustru eller barn under 16 år, fri hemresa med underhåll efter längre tids tjänstgöring, tolv veckors fri sjukvård i utlandet (för utländsk sjöman sex veckor), fri hemresa med underhåll vid sjukdom, fri sjukhusvård m. m. i utlandet i händelse av könssjukdom i smittsamt skede samt fri hemresa med underhåll och ersättning för förlust av personlig egendom vid fartygets förolyckande — tillkommer för närvarande endast svensk sjöman. Enligt sjömanslagen kan emellertid Kungl. Maj:t under förutsättning av ömsesidighet förordna att vad som gäller till förmån för svensk sjöman skall tillämpas också beträffande utländsk sjöman. Samtliga förmåner kan alltså redan nu tillerkännas utländsk sjöman, men, eftersom stadgandet bygger på ömsesidighetsprincipen, endast om sjömannens hemland ger svensk sjöman samma förmåner.

Utvecklingen torde emellertid ha visat att ett fasthållande vid ömsesidighetsprincipen, i varje fall såvitt gäller de aktuella förmånerna, icke synes ägnat att leda till nämnvärda positiva resultat; vägen via avtal om ömsesidighet torde för övrigt överhuvud icke vara framkomlig i fråga om medborgare i länder som saknar handelsflotta. Det bör också beaktas, att huvudskälet för den nuvarande ordningen — vilket torde ha varit att utländska sjömän icke skulle erhålla bättre ställning på svenska fartyg än svenska sjömän i de utländska handelsflottorna — icke synes väga lika tungt då endast få svenska sjömän tjänstgör i främmande länders handelsflottor under det att den svenska handelsflottan sedan en längre tid, såsom framgår av vad tidigare anförts, haft ett mycket starkt inslag av utländsk arbetskraft.

Det förslag om likställighet som nu framlagts har också den innebörden att man övergår från systemet med avtal om ömsesidighet till lagstiftning om likställighet. Förslaget har i det stora hela vunnit gillande vid remissbehandlingen. De invändningar som från några håll, bl. a. sjöfartsstyrelsen och redareföreningen, framförts och som redovisas närmare i det följande i anslutning till de olika lagrummen, hänför sig till frågan om beträffande vissa av de aktuella förmånerna skall uppställas särskilda krav såsom längre tids tjänstgöring i den svenska handelsflottan eller bosättning i de nordiska länderna för att den utländske sjömannen skall bli likställd. I det av utredningsmannen framlagda förslaget har i detta hänseende icke förordats annat än en begränsning i fråga om hemreserätten enligt 26 § sjömanslagen vid avgång från tjänst efter anställning två år i följd på samma fartyg eller hos samma redare. Enligt utredningsförslaget bör annan sjöman än sådan, som är bosatt i de nordiska länderna eller som enligt särskilt förordnande av Kungl. Maj:t likställts med sjömän från de nordiska länderna, anses tillgodosedd om han befordras till anställningsorten eller annan ort dit resan kan ske till motsvarande kostnad. I övrigt har likställighetsprincipen genomförts i förslaget i full utsträckning.

Redan vid 1961 års behandling av den föreliggande frågan framhölls särskilt av riksdagen att de aktuella bestämmelserna avsåg just sådana för-

måner som utgår i särskilt bekymmersamma situationer för den enskilde. Det kan finnas anledning att i detta sammanhang ytterligare understryka detta förhållande. Att beträffande förmåner av den natur att det merendels är fråga om ett akut hjälpbehov indela de utländska sjömännen i olika kategorier, såsom ifrågasatts, står icke i överensstämmelse med den grundtanke om arbetskraftens likställighet som man velat se uttryckt genom reformen. En sådan kategoriindelning skulle kunna ge anledning till samma kritik som riktats mot bestämmelserna i deras nuvarande utformning. Ej heller finnes någon motsvarighet till en sådan differentiering i de stadganden i sjömanslagen som nu tillförsäkrar såväl svensk som utländsk sjöman förmåner av social karaktär, bl. a. den så sent som förra året införda regeln om likställighet i fråga om rätt till lön under arbetslöshet till följd av fartygets förolyckande. I fråga om hemreserätten enligt 26 § sjömanslagen torde i huvudsak samma synpunkter kunna anläggas; vid stadgandets tillkomst år 1952 befanns hemreserätten vara en utpräglat social förmån. Visserligen föreligger icke här någon omedelbar nödsituation men å andra sidan bör beaktas att för stadgandets tillämpning kräves bl. a. längre tids tjänstgöring, två år i följd, på samma fartyg eller hos samma redare. Med ett villkor av sådan karaktär kan ej heller i detta fall skäl anses föreligga för ett avsteg från likställighetsprincipen.

Jag vill alltså i likhet med det alldeles övervägande antalet remissinstanser tillstyrka en reform i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsförslaget. Emellertid anser jag att likställighetsprincipen såvitt gäller de aktuella förmånerna bör accepteras helt, sålunda även i det nyssnämnda fallet där viss begränsning förordats i utredningsförslaget. Principen bör följaktligen vara den att allt sjöfolk på svenska fartyg kommer i åtnjutande av de ifrågavarande förmånerna.

Vad gäller kostnadsfrågan har såväl i utredningsföreläggandet som vid remissbehandlingen understrukits svårigheten att bedöma den kostnadsökning som kan förmedlas av reformen. Från redarehåll har närmare uppgifter till belysning av kostnadsfrågan icke stått att få. Utredningsmannen har icke heller på andra grunder kunnat framlägga något siffermaterial som mera preciserat anger reformens betydelse för rederinäringens omkostnader vid oförändrad kostnadsfördelning mellan näringen och statsverket. Det föreliggande materialet ger dock skäl utgå från att kostnadsökningen för rederinäringen blir förhållandevis måttlig. Utgiftsökningen för statens del vid oförändrade grunder för kostnadsfördelningen har beräknats uppgå till något mer än 40 000 kronor årligen.

Utredningsmannens ståndpunkt att de nuvarande grunderna för kostnadsfördelningen ej bör ändras i detta sammanhang kan jag biträda. Frågan om en eventuell ändring härvidlag bör emellertid såsom socialstyrelsen förordat lämpligen ånyo upptagas i samband med en mera allmän översyn av sjömanslagens bestämmelser. De statliga merutgifterna torde såsom föreslagits i årets statsverksproposition under tredje huvudtiteln få belasta förslagsanslaget »Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska medborgare».

De särskilda förmånerna

18 §.

Betänkandet. I betänkandet erinras om att den nuvarande bestämmelsen att svensk sjöman får åtnjuta sjuklön vid könssjukdom är utformad som ett undantag från regeln att sjuklön ej tillkommer sjöman, om han ådragit sig sjukdom uppsåtligen eller genom grovt vållande. Med utgångspunkt från att det icke längre synes tidsenligt att räkna könssjukdom som självförvållad torde enligt utredningsmannen den åsyftade likställigheten mellan svenska och utländska sjömän böra åvägabringas genom att könssjukdom överhuvud icke särskilt nämnes i 18 § tredje stycket utan betraktas som icke självförvållad sjukdom i allmänhet.

Utredningsmannen åberopar samma skäl för motsvarande ändring i det liknande stadgandet i 28 § tredje stycket rörande rätt till fri sjukvård och fri hemresa vid könssjukdom.

Remissyttrandena. Från remissinstanserna framföres ej någon erinran mot att utländsk sjöman likställes med svensk i förevarande avseende. Beträffande formen för genomförandet av sådan likställighet har emellertid invändningar framställts mot utredningsmannens förslag. *Svea hovrätt* anför bl. a.

— — — Det åsyftade resultatet skall således enligt förslaget uppnås genom att lagrummen tolkas med utgångspunkt från en annan uppfattning rörande könssjukdomar än den lagen ursprungligen byggt på. Även om dessa sjukdomar numera betraktas annorlunda än förr, finns det dock uppenbarligen fall, där även enligt nutida uppfattning sjukdomen måste anses ha ådragits genom grov vårdslöshet, och det är naturligtvis icke avsett att vare sig en svensk eller en utländsk sjöman skall betagas rätt till ersättning i dylika fall. Hovrätten vill därför föreslå att undantagsstadgandena rörande könssjukdomar bibehållas men att begränsningarna däri till svenska sjömän utgå, så att även utlänningar omfattas av stadgandena.

Liknande invändningar framföres av *hovrätten för Västra Sverige, socialstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, bemanningsutredningen och arbetstagarorganisationerna.*

Departementschefen. I överensstämmelse med utredningsmannens förslag förordar jag att den i förevarande hänseende rådande skillnaden mellan svenska och utländska sjömän upphäves. Den avsedda likställigheten i fråga om rätten till lön vid könssjukdom enligt bestämmelsen i tredje stycket av denna paragraf liksom i fråga om rätten till sjukvård och fri hemresa vid könssjukdom enligt den liknande bestämmelsen i 28 § tredje stycket har utredningsmannen velat genomföra endast genom att ur lagrummen utmönstra särbestämmelserna om könssjukdom. Såsom framhållits vid remissbehandlingen torde denna metod för att ernå det åsyftade resultatet icke vara tillfredsställande. Ändringen bör lämpligen verkställas genom att orden »sjömannen är svensk och» uteslutes ur författningstexten.

24 §.

I paragrafens andra stycke i dess gällande lydelse upptages en bestämmelse om skyldighet att utge tilläggslönen för en månad till efterlevande efter svensk sjöman. I enlighet med utredningsmannens vid remissbehandlingen utan erinran lämnade förslag har det i lagrummet stadgats förbehållet att sjömannen skall vara svensk utslutits.

26 §.

Betänkandet. Utredningsmannen anmärker inledningsvis, att vid ett likställande av utländsk sjöman med svensk i fråga om bestämmelserna i 26 §, 28 § andra och fjärde styckena samt 41 § bl. a. bör övervägas om och hur de nuvarande begreppen »i utlandet» eller »utom riket» samt »hemort» behöver modifieras i sammanhanget.

Såvitt gäller bestämmelsen i 26 § om fri hemresa från utlandet efter längre tids tjänstgöring synes någon tvekan kunna råda om och på vilket sätt denna bestämmelse bör utsträckas till att gälla även utländska sjömän. Förutom att nuvarande bestämmelse är motiverad av sociala och humanitära skäl, torde den även vara av betydelse med hänsyn till önskemålet att rekryteringen skall underlättas eller kanske snarare att lämpliga svenska sjömän skall förmås att, med tanke på möjligheten att efter viss tid kostnadsfritt få resa hem, kvarstanna i tjänst inom svenska handelsflottan, vilket kan vara önskvärt också från beredskapssynpunkt. Genom möjligheterna att resa hem underhålles överhuvud känslan av samhörighet med hemlandet. Beträffande utländska sjömän gör sig icke helt samma synpunkter gällande. Särskilt en del utländska sjömän, som tar anställning på fartyg i utomeuropeisk fart, saknar fast förankring i något land. Om en sådan sjöman önskar komma till en plats, som han betraktar som sin hemort, har han för övrigt möjlighet att påmönstra ett fartyg med lämplig destination. Trots vad sålunda anförts har utredningsmannen likväl, av farhågor för att en sämre behandling av utländska sjömän i förevarande hänseende skulle visa sig orättvis och stötande, när man kommer till de särskilda fallen, stannat för att förorda, att fri resa efter längre tids tjänstgöring skall tillkomma alla sjömän, detta i synnerhet som sådan förmån redan nu genom anställningskontrakt torde tillförsäkras en del utländska sjömän.

Om en utländsk sjöman likställs med svensk, torde enligt utredningsmannens mening det avgörande för om fri resa skall tillkomma sjömannen icke böra vara att han avgår i vad som är utland i förhållande till Sverige, utan att avgången sker i annat land än det som är hans hemland. Härvid uppkommer frågan om man bör räkna efter nationaliteten eller bosättningen. Nuvarande 26 § sjömanslagen synes utgå från att sjömannen har både sitt medborgarskap och sin hemort i Sverige (där en svensk sjöman har sin hemort annorstädes än i Sverige, synes han i praktiken erhålla fri resa till närmaste svenska hamn). Om nu det svenska medborgarskapet skall upphöra att vara förutsättning för fri hemresa, finner utredningsman-

nen det naturligt, att såsom hemland för sjöman, han må vara svensk eller utlänning, räknas det land där han är bosatt. En sådan tillämpning synes bäst överensstämma med förmånens syfte, nämligen att underlätta för sjömannen att vara tillsammans med sin familj. Det kan erinras om att norska sjömanslagen ger fri resa åt sjöman med bostad i Norge — oavsett nationalitet — som tjänstgör på fartyg i utrikes fart. Fri hemresa bör enligt det nyss sagda tillkomma sjöman, om han avgår från sin tjänst i annat land än där han är bosatt, men icke eljest, sålunda ej heller om svensk sjöman med bostad i annat land lämnar tjänsten vid besök i detta senare land, men däremot om han avgår vid besök i Sverige.

Förutsättning för rätt till fri resa bör liksom hittills vara att sjöman varit i tjänst å fartyget eller hos redaren under viss tid i följd. I nuvarande lag förutsättes också, att sjömannen icke haft tillfälle att lämna tjänsten i svensk hamn under det senast förflutna året. I och med att bestämmelsen göres tillämplig på även andra än svenska sjömän, torde den senare förutsättningen böra avse att tillfälle icke funnits att lämna tjänsten i det land, där sjömannen är bosatt.

Även om utländska sjömän i princip erhåller rätt till fri hemresa efter längre tids tjänstgöring, är det enligt utredningsmannen icke sagt, att reserätten bör ges samma räckvidd som när det gäller svenska sjömän. Utredningsmannen finner sig böra förordna — såsom ett led i det nordiska samarbetet — att sjömän bosatta i Sverige, Danmark, Finland, Island eller Norge oberoende av medborgarskap får åtnjuta fri resa till hemorten utan inskränkningar; härvid utgår utredningsmannen från att hinder mot särbestämmelser för vissa nationaliteter icke möter med hänsyn till förekommande mest-gynnad-nationsklausuler. Vad angår andra sjömän — med vissa i det följande berörda undantag — synes det utredningsmannen rimligt, att rätten till fri hemresa begränsas så att den fria resan ej skall dra högre kostnad än som skulle föranledas av resa till den ort där sjömannen anställts på respektive fartyg.¹ Ett skäl för en sådan begränsning är att många av de utländska sjömännen saknar fast anknytning till någon ort och att ett medgivande av hemresa utan någon begränsning i fråga om avstånd kunde medföra, att det ej bleve rimlig proportion mellan resekostnaden och sjömannens berättigade intresse av att komma till sin hemort. Sjömannen får enligt utredningsmannens förslag hjälp att komma till den plats, där han tagit anställning på fartyget, vilket synes rimligt. Det får därefter bli hans sak att, om han så vill, ordna resa till hemorten, exempelvis genom att påmönstra ett fartyg som för honom dit. Vad som stadgas om rätt till fri resa bör ej hindra, att parterna sins emellan kommer överens om hur reserätten skall tillämpas. I betänkandet påpekas, att den regel, som förordats för sjömän bosatta utanför de nordiska länderna, liknar den som i norska sjömanslagen meddelats i fråga om hemresa för sjuk sjöman, som ej är bosatt i Norge. Med tanke på den i norska lagen förutsatta risken att myndigheterna på en

¹ Begreppet anställningsorten förekommer i 18 § första stycket och 37 § andra stycket sjömanslagen.

plats vägrar sjöman tillträde till respektive land eller, för att ge honom sådant tillträde, kräver en säkerhet som sjömannen icke kan ställa, synes de nya bestämmelserna i svenska lagen enligt utredningsmannens mening böra ge möjlighet till att fri resa i stället kan ordnas till annan plats med motsvarande rese- och underhållskostnader.

Utredningsmannen anser att den förmånligare regel i fråga om fri hemresa, som föreslagits för sjömän bosatta i de nordiska länderna, lämpligen bör kunna utsträckas att, om Kungl. Maj:t finner skäl härtill, gälla även andra kategorier av sjömän. Utredningsmannen erinrar om att på fartygen finns anställda en del sjömän med främlingspass.

Om det ej utan vidare skulle stå klart för befälhavaren, i vilket land en sjöman bör anses vara bosatt, och detta ej kan styrkas genom besked om mantalsskrivning el. dyl., finns det anledning att räkna med att sjömannen är bosatt i det land, där han har sitt medborgarskap, varvid han skäligen bör erhålla fri resa till närmaste hamn i detta land.

I och med att sjömän bosatta utomlands medges rätt till fri hemresa, om de avgår från sin tjänst vid besök i Sverige, torde det böra uttryckligen angivas att bestämmelsen endast gäller vid utrikes fart.

I betänkandet framhålles, att den omständigheten, att en sjömans hemreserätt under vissa förhållanden begränsas till att avse anställningsorten, ej bör hindra, att vad som i andra sammanhang i sjömanslagen eller sjölagen sägs om hemresa är tillämpligt även med avseende å resa enligt de sålunda modifierade bestämmelserna.

Enligt 26 § andra stycket skall hemresa ordnas av svenske konsuln eller, om svensk konsul icke finnes på platsen, av befälhavaren. Ordnas hemresan av konsuln, skall befälhavaren på begäran ställa säkerhet för redarens andel. Bestämmelsen om medverkan av svensk konsul synes, åtminstone delvis, vara motiverad av önskemålet att resan anordnas på bästa och minst kostsamma sätt. Övervägande skäl talar för att bestämmelsen göres tillämplig även när det gäller resa för utländsk sjöman. Det kan härvidlag vara lämpligt, att svenske konsuln tar kontakt med utländsk konsul, som representerar sjömannens hemland, om sådan finnes på platsen.

Utredningsmannen påpekar att bestämmelsen i 34 § sjölagen om skyldighet för befälhavare att medtaga sjöfolk, vars hemsändande det åligger konsulerna att besörja eller som äger rätt till fri hemresa jämlikt 26 § sjömanslagen, icke kan tillämpas i fråga om utländsk sjöman annat än om avtal om ömsesidighet föreligger. Utredningsmannen anför härom vidare följande.

Enligt 34 § sjölagen är befälhavare på fartyg pliktig att till sådant antal och med rätt till den gottgörelse, som av Kungl. Maj:t fastställs, till bestämmelseorten eller annan hamn, som fartyget skall anlöpa under resan, medtaga svenskt sjöfolk, vars hemsändande det åligger konsulerna att besörja, eller som äger rätt till fri hemresa jämlikt 26 § sjömanslagen. Utan betalning är befälhavaren pliktig medtaga urna innehållande askan efter avliden svensk befälhavare eller sjöman, liksom också hans efterlämnade effekter, såvitt de kan medtagas utan olägenhet. Kungl. Maj:t äger under förutsättning av ömsesidighet förordna, att sålunda angiven förpliktelse

skall gälla även i avseende å befälhavare eller sjöman från annat land, hans aska eller efterlämnade effekter.

Utrikesdepartementets tillämpningsföreskrifter till kungörelsen den 15 mars 1957 (nr 92) angående gottgörelse för sjöfolks hemförande med svenskt fartyg från utrikes ort synes utgå från att förfarandet med s. k. konsulatspassagerare i Sverige — med hänsyn till att tillämpningen härav innebär ett visst större eller mindre mått av offentligrättsligt tvång mot rederierna — till sin användning är begränsat till de fall, då staten har ett ekonomiskt intresse av att hemsändningen ordnas i enlighet med reglerna i kungörelsen. Detta innebär, såvitt angår tillämpningen av sjömanslagens regler om sjömans hemsändning, att förfarandet blott kommer i fråga i de fall, som förutses i 26 och 41 §§ i denna lag, d. v. s. vid resa efter längre tids tjänstgöring respektive fartygets förolyckande, i vilka fall staten till hälften eller helt bestrider kostnaderna.

Utredningsmannen finner det ej falla inom ramen för uppdraget eller utgöra en nödvändig konsekvens av förslaget till ändringar i sjömanslagen, att befälhavares förpliktelse att medtaga svenskt sjöfolk eller urna eller efterlämnade effekter generellt utvidgas till att även gälla sjöfolk av andra nationaliteter.

Remissyttrandena. Utredningsmannens förslag att såsom sjömans hemland skall räknas det land där han är bosatt har från remissinstansernas sida icke mött några erinringar. *Svenska maskinbefälsförbundet, Svenska sjöfolksförbundet, Svenska stewardsföreningen* och *Sveriges fartygsbefälsförening* påpekar att till följd av att det svenska tonnaget alltmer sysselsättes i fart mellan utländska orter ett med åren stigande antal svenska sjömän bosatt sig i länder som fartygen på grund av traden mest anlöper. Ändringen som för en sådan sjöman möjliggör, att han äger rätt till fri resa till den utländska bosättningsorten, ansluter sig enligt organisationerna väl till de för svenskt sjöfolk förändrade förhållandena.

I fråga om den av utredningsmannen föreslagna *d i f f e r e n t i e r i n g e n* beträffande hemreserätten, innebärande en förmånligare behandling av sjömän bosatta i de nordiska länderna samt eventuellt andra kategorier sjömän efter förordnande av Kungl. Maj:t har delade meningar kommit till uttryck.

I *arbetstagarorganisationernas* yttrande uttalas, att den motivering som anföres i betänkandet för den föreslagna avvägningen synes rimlig, varför organisationerna ej finner skäl till erinringar mot den begränsning av förmåner som därigenom äger rum.

Därest en reform genomföres i syfte att åstadkomma likställighet mellan svenska och utländska sjömän, bör enligt *Svea hovrätt* denna reform i möjligaste mån genomföras så att fullständig likställighet ernås. Hovrätten kan icke finna att utredningsmannen förebragt övertygande skäl för sitt förslag att i fråga om fri hemresa efter längre tids tjänstgöring låta olika regler gälla för sjömän från de nordiska länderna och utländska sjömän i övrigt samt begränsa rätten till fri resa för sistnämnda kategori att gälla endast till anställningsorten. Samma skäl som åberopats till stöd för att ge svenska sjömän fri resa till hemorten talar för att låta denna förmån

komma alla utländska sjömän till del. Huvudparten av dessa har säkerligen i likhet med svenska sjömän familj eller annan fast anknytning till en viss plats, med vilken de önskar och bör uppehålla kontakter. Det är med tanke på denna, för sjöfarten särskilt värdefulla kategori av sjömän som reglerna bör utformas; att en del av de utländska sjömännen saknar fast förankring kan icke utgöra skäl att fränkänna övriga utlänningar rätt till en hemresa som för dessa uppenbarligen har stort värde. Hovrätten kan icke finna omständigheterna vara sådana, att avsteg bör göras från principen om likställighet mellan svenska och utländska sjömän, utan föreslår att rätten till fri resa utsträcker sig till alla utländska sjömän.

Hovrätten för Västra Sverige ifrågasätter om icke 26 § borde endast på det sättet ändras, att den rätt som nu tillkommer svenska sjömän utsträcker sig till sjömän bosatta i de fem nordiska länderna eller land, som enligt förordnande av Kungl. Maj:t är likställt med dessa i det nu ifrågavarande hänseendet. Hovrätten anför.

I likhet med utredningsmannen anser hovrätten en viss tvekan befogad, i vad mån förmånen av fri hemresa efter längre tids tjänstgöring bör utsträckas till utländska sjömän. Det är här icke fråga om en social förmån i sådan oförutsedd och kritisk situation som sjukdom eller fartygets förolyckande; såsom även i betänkandet anförts, kunna utländska sjömän i det aktuella läget påmönstra ett fartyg med lämplig destinationsort. Därest förmånen av fri hemresa i förevarande fall anses viktig för rekryteringen av någon viss kategori sjömän, ha redarna dessutom möjlighet att genom avtal tillförsäkra utlänningar av denna kategori samma rättigheter som svenska medborgare. Mot den föreslagna lagändringen kan också anmärkas, att föreskrifterna bli va i och för sig komplicerade och därtill, såvitt angår sjömän utom Norden, skilja sig från vad som enligt betänkandet skulle gälla om hemreserätt enligt 28 §. Ytterligare synes värdet av förmånen av resa till anställningsorten bero av en sådan rent tillfällig omständighet som var fartyget befinner sig under den tid då frågan om hemresa uppkommer.

Det förhållandet att den aktuella arbetskraftssituationen gör det nödvändigt att förvärva utländska sjömän till handelsflottan kan enligt *bemanningsutredningen* icke vara tillräcklig anledning att genomföra generella regler om likställighet mellan svensk och utländsk sjöman i här berörda avseende, som ju i första hand icke är humanitärt eller socialt betonat utan har arbetsmarknadspolitisk bakgrund. Såsom framgår av vad som redovisats under avsnittet »Allmänna synpunkter» anser bemanningsutredningen att jämställdhet kan vara befogad för vissa utländska sjömän — de nordiska, de som har sin bostad i landet eller eljest genom långvarig tjänst dokumenterat samhörighet med den svenska sjöfarten.

Sjöfartsstyrelsen, som i princip tillstyrker likställighet såvitt avser utländska sjömän med bosättning i Sverige eller längre tids tjänstgöring på svenska fartyg, har avstyrkt den föreslagna likställigheten i fråga om övriga utländska sjömän, som av styrelsen karakteriseras såsom tillfälligt anställda. Styrelsen åberopar att den år 1952 införda hemresebestämmelsen enligt vad som framgår av vederbörande departementschefsuttalande främst avsåg att

tillgodose tre skilda intressen. Dessa var dels att giva svenska sjömän fastare anställningsförhållanden och intresse att kvarstå på svenska fartyg så länge som möjligt, dels att dessa sjömän icke helt skulle förlora förbindelsen med hemlandet och dels att undvika att svensk sjöman, som avmönstras i utländsk hamn och blir blottställd, ändock måste omhändertagas av svensk konsul och hemsändas på den svenska statens bekostnad. Styrelsen fortsätter.

Intet av de olika intressen ifrågavarande hemreserätt främst avser att tillgodose synes hava tillämplighet å tillfälligt anställda utländska sjömän. Rekryteringsskäl synes icke tala härför. Icke heller kan åberopas angelägenheten av att i nu nämnda fall svenskt rederi bör sörja för fortsatt förbindelse mellan den utländske sjömannen och hans hemland. Hemsändning av nödlidande människor till deras hemland torde i förevarande fall främst ankomma på det land den nödställda tillhör.

Även om humanitära skäl i vissa fall kan anses tala för omhändertagande och ordnande av hemresa för nödställd utlänning, som försatts i sitt svåra läge till följd av avmönstring från svenskt fartyg, synes vad gäller tillfälligt anställda internationellt gängse normer böra tillämpas. Erinras må i detta sammanhang om möjligheten att, såsom ibland torde tillämpas av svenska sjömän, genom särskilda anställningsvillkor tillförsäkra sig lämpliga hemreseförmåner.

Sjöfartsstyrelsen avstyrker sålunda i denna del utredningens förslag, men vill samtidigt uttala, att ifrågavarande stadgande i sjömanslagen torde vara i behov av översyn såvitt avser svenska sjömans rätt till fri hemresa, och att det möjligen kan vara anledning att i samband med en sådan översyn ånyo upptaga utredningens förslag till övervägande med bredare aspekter än vad som varit möjligt i förevarande sammanhang.

I likhet med sjöfartsstyrelsen hänvisar *redareföreningen* till propositionen rörande 1952 års sjömanslag. Där angivna skäl för fri hemresa efter längre tids tjänstgöring saknar enligt föreningen tillämplighet på utländska sjömän, som icke äger särskild anknytning till Sverige. Föreningen tillstyrker att rätten till fri hemresa skall tillkomma sådan sjöman, som är bosatt i Sverige. Enligt föreningen kan det vidare ifrågakomma att bereda sjömän från de övriga nordiska länderna en motsvarande hemreseförmån.

I anledning av vad utredningsmannen anfört rörande 34 § sjölagen ifrågasätter *Svea hovrätt* och *sjöfartsstyrelsen* om icke denna bestämmelse bör ändras, därest utländska sjömän likställas med svenska beträffande fri hemresa enligt 26 § sjömanslagen.

Enligt *utrikesdepartementets rättsavdelnings* uppfattning föreligger emellertid för närvarande ingen anledning att aktualisera frågan om en utvidgning av gällande regler i fråga om konsulatspassagerarinstitutets användning.

Departementschefen. Beträffande den av utredningsmannen föreslagna differentieringen i fråga om hemreserätten får jag hänvisa till min i avsnittet »Allmänna synpunkter» redovisade principiella inställning. Enligt min mening saknas skäl att frångå principen om likställighet mellan svenska och

utländska sjömän när det gäller rätten till hemresa efter längre tids tjänstgöring. Denna ståndpunkt föranleder den ändringen i utredningsmannens förslag att regeln om begränsning av hemreserätten, såvitt avser vissa kategorier utländska sjömän, utgår.

För att genomföra likställigheten kräves vissa ändringar som sammanhänger med att hemresan enligt lagrummets nuvarande avfattning förutsättes gå till Sverige. Om det svenska medborgarskapet ej längre skall utgöra villkor för rätten till fri hemresa, bör enligt utredningsmannens förslag såsom sjömannens hemland räknas det land där han är bosatt. Förslaget har i detta hänseende icke mött några erinringar. En ändring i enlighet härmed synes också, såsom arbetstagarorganisationerna påpekat, stå i god överensstämmelse med det svenska sjöfolkets förändrade bosättningsförhållanden; det svenska handelstonnagets ökade användning i fart mellan utländska hamnar har medfört att svenska sjömän i stigande antal bosätter sig i länder som fartygen anlöper. Bosättningslandet bör därför anses såsom sjömannens hemland.

Bedömningen av frågan var sjömannen är bosatt torde normalt icke böra erbjuda några svårigheter. Om det icke skulle stå klart var en sjöman bör anses bosatt, och bosättning ej kan styrkas genom besked om mantals-skrivning e. d., finns det enligt utredningsmannen anledning att räkna med att sjömannen är bosatt i medborgarskapslandet. Den omständigheten att besked om mantalsskrivning eller motsvarande registreringsakt icke kan erhållas torde dock icke utan vidare böra medföra att sjömannen anses bosatt i medborgarskapslandet. I likhet med vad som gäller i fråga om bosättningsbegreppet i sjömannsskattelagen och kommunalskattelagen torde de faktiska bosättnings- och vistelseförhållandena få tillmätas mera avgörande betydelse. För det fall åter att någon faktisk bosättningsort icke skulle kunna konstateras torde i regel kunna presumeras att bosättningslandet är det land som utställt vederbörande sjömans ordinära identitetshandlingar.

Såsom utredningsmannen funnit kan en utvidgning av befälhavarens förpliktelser enligt 34 § sjölagen icke anses utgöra en nödvändig konsekvens av förslaget till ändring av sjömanslagen. Konsulatspassagerarinstitutet har också förlorat i betydelse med den starka utvecklingen på kommunikationernas område. Helt andra möjligheter står i dag öppna för hemtransporten. Bestämmelsen i 34 § sjölagen kan emellertid för närvarande bli tillämplig även på utländska sjömän. Förordnande härom kan under förutsättning av ömsesidighet meddelas av Kungl. Maj:t. Med hänsyn till vad tidigare anförts om de negativa erfarenheterna av ömsesidighetsprincipen torde det vara lämpligt att krav på ömsesidighet ej längre uppställas. Bestämmelsen i 34 § andra stycket sjölagen bör ändras i enlighet härmed och jag förordar att ändringen genomföres i samband med de nu aktuella ändringarna i sjömanslagen.

28 §.

Betänkandet. För ernående av likställighet bör även bestämmelsen i 28 § andra stycket i fråga om *vårdtidens längd* ändras. Rätten att åtnjuta vård

gäller sex veckor eller, om sjömannen är svensk och vårdas utom riket, tolv veckor. Om med svensk sjöman likställes annan sjöman, torde den kortare vårdtiden av sex veckor böra göras tillämplig, när sjöman vårdas inom det land där han är bosatt. Skäl kan visserligen tala för att den kortare tiden skulle tillämpas även när sjöman vårdas inom det land, där han är medborgare, oavsett om han är bosatt i detta land. Emellertid torde icke finnas möjlighet att bli ansluten till sjukkasse — åtminstone gäller så för Sveriges del — utan att vara bosatt i respektive land. Med hänsyn bland annat härtill har utredningsmannen, ehuru med någon tvekan, stannat för att förorda, att den omständigheten att sjöman har medborgarskap i det land, där han vårdas, icke skall medföra begränsning av den redarskyddade tiden, ifall han är bosatt i annat land, utan att denna tid skall utgöra tolv veckor.

Att sjömän på ett och samma fartyg kan bli olika ställda sinsemellan i fråga om redarskyddad tid, alltefter vilket land fartyget vid tillfället befinner sig i, synes utgöra en konsekvens av den förordade principen om bosättnings betydelse för tillämpningen av sociala förmåner enligt sjömanslagen och bör ej väcka alltför stora betänkligheter.

I detta sammanhang nämnes i betänkandet, att en viss risk kan finnas — detta gäller redan nu — för att sjöman får kostnaden för vård täckt samtidigt på två vägar, nämligen dels enligt sjömanslagen och dels enligt sjukkasse- eller liknande bestämmelser. För svensk sjömans del behöver man knappast räkna med någon sådan risk, när han tjänstgör på svenskt fartyg (förhållandena vid tjänstgöring på utländskt fartyg berörs ej av utredningsmannens förslag). Under den redarskyddade tiden åtnjuter han nämligen icke ersättning från respektive sjukkasse, vilken i stället utbetalar ersättningen till redaren med anledning av dennes regressrätt. Beträffande den utländske sjömannen — och möjligen kunde något liknande gälla svensk sjöman bosatt i utlandet — kan förhållandet bli ett annat. Det skulle kunna hända, att sådan sjöman, samtidigt som han vore likställd med en svensk i fråga om sjukförmåner enligt sjömanslagen, från sitt hemland åtnjöte förmåner vid sjukdom motsvarande den svenska sjukförsäkringen eller eljest. Det skulle alltså kunna uppkomma en viss dubbelning av ersättningen till dessa sjömän. En sådan bör undvikas, låt vara att sjömannen eventuellt både betalar viss avgift till sjukkasse och erlägger sjömansskatt till staten. Riskerna för en dubbel ersättning synes dock enligt utredningsmannens uppfattning ganska ringa. Bland annat synes den omständigheten, att för båda slagen av ersättning förutsättes kvitton å vårdkostnaderna, vara ägnad att försvåra uttagandet av ersättning från två håll. Måhända kan nu angivna förhållanden f. ö. regleras genom överenskommelser mellan Sverige och andra ifrågakommande länder. I betänkandet upplyses, att överläggningar f. n. pågår mellan de nordiska länderna om åstadkommande av en viss ömsesidighet när det gäller tillämpningen på sjömän av den allmänna sjukförsäkringen m. m. Som resultat härav torde det kunna tänkas, att redarna och i vissa fall utrikes-

förvaltningen får den rätt, de nu har att till ersättande av kostnader för sjuklön eller sjukvård erhålla sjukförsäkringsmedel tillkommande svensk eller utländsk sjöman bosatt i Sverige, utvidgad till att även gälla motsvarande medel som kan tillkomma i annat nordiskt land bosatt sjöman.

Med tanke på eventuella anordningar med sådan innebörd kan det finnas skäl att i ett nytt stycke, som tillägges 28 §, införa en hänvisning till att särskilda bestämmelser meddelas i fråga om rätt för redare och utrikesförvaltningen att från sjukkasse erhålla gottgörelse för kostnad för sjömans sjukvård. Med avseende å sjöman tillhörande svensk sjukkasse finns sådana bestämmelser nu meddelade i lagen om allmän sjukförsäkring.

I avbidan på att bestämmelser av liknande art tillkommer beträffande sjömän, som ej är bosatta i Sverige, bör det möjligen kunna förekomma, att redare genom avtal med sjöman gör förbehåll om att medel, som jämlikt bestämmelser i utlandet tillkommer sjömannen under sjukdom, skall komma redaren till godo, i den mån medlen icke överstiger dennes kostnader för sjömannen.

Enligt utredningsmannen bör även bestämmelsen i 28 § andra stycket om *fri hemresa på grund av sjukdom*, oavsett om denna inträffar i utlandet eller ej, utsträckas till att gälla utländska sjömän. Övervägande skäl talar för att här — till skillnad från vad som föreslagits beträffande 26 § — någon begränsning av reserätten icke sker till att gälla resa enbart till anställningsorten. Den önskvärda principen, att utländsk sjöman icke bör vara sämre ställd än svensk, synes böra upprätthållas i hela sin vidd, när fråga är om sjömän, som på grund av sjukdom ej kan själva ordna sin hemresa genom att påmönstra fartyg med för ändamålet lämplig destination. Fri resa bör alltså medges till hemorten, var denna än må vara belägen — såvida icke annan ort överenskommes — och oberoende av medborgarskap. Visserligen kan måhända missbruk ej helt undvikas. Exempelvis kunde en sjöman, som räknar sig som bosatt på någon plats i bortre Indien, påmönstra ett svenskt fartyg i Rotterdam och kort tid därefter vid uppehåll i London begära att på grund av sjukdom få hemresa bekostad till förstnämnda plats. Emellertid må erinras om att som förutsättning för fri resa gäller att sjömannen avskedas jämlikt 32 § sjömanslagen, d. v. s. att han till följd av sjukdom eller skada för längre tid är satt ur stånd att fullgöra sin tjänst eller att han lider av sjukdom, som medför fara för de ombordvarande, eller ock att han vid avgången från tjänsten lider av sjukdom eller skada av beskaffenhet att kunna föranleda avsked. I de flesta fall torde läkarna kunna kontrollera, att ifrågavarande reserätt icke missbrukas av sjömän, som ej har sjukdom som motiverar hemresa. För övrigt bör uppmärksammas, att sjöman enligt lagen är skyldig att antaga tjänst å annat fartyg med lämplig destination, om hans hälsotillstånd medger detta och han anställs i egenskap motsvarande den, vari han förut varit anställd, och på lika förmånliga villkor.

Utredningsmannen påpekar, att norska sjömanslagen i princip ger rätt

till fri hemresa vid sjukdom åt envar sjöman på norskt fartyg oberoende av medborgarskap. Om sjömannen ej har bostad i Norge, begränsas dock reserätten till att gälla anställningsorten.

Det anmärkes vidare i betänkandet att, även om sjukligheten hos de utländska sjömännen — bland annat med hänsyn till tuberkulosförekomst — nu skulle vara större än hos de svenska, en viss utjämning av eventuella skillnader härvidlag, och samtidigt en utveckling mot minskad sjukfrekvens, torde komma att föranledas av den utökade hälsokontroll av sjömän, som tillämnats i samband med att nya mönstringsbestämmelser genomföres.

Beträffande bestämmelsen i 28 § tredje stycket angående rätt till *sjukvård och fri hemresa vid könssjukdom* hänvisas till 18 §.

I fråga om den i 28 § fjärde stycket meddelade bestämmelsen om *sjukhusvård m. m. för i utlandet kvarlämnad svensk sjöman, som lider av könssjukdom i smittsamt skede*, finner utredningsmannen att även utländsk sjöman bör vara fri från att belastas med kostnad för sådan vård. För att bestämmelsen skall bli tillämplig torde, i anslutning till vad tidigare anförts beträffande sjukvårdstidens längd, böra förutsättas att sjömannen kvarlämnas i annat land än det, där han är bosatt.

Vad förut sagts om vissa risker för att ersättning för sjukvård åt utländsk sjöman kommer att utbetalas dubbelt, dels enligt sjömanslagen och dels från sjukförsäkring e. d. i sjömannens hemland, gäller i någon mån även vid vård för könssjukdom.

I detta sammanhang erinras i betänkandet om att de länder, som är anslutna till 1924 års Brysselkonvention rörande vissa lättnader för sjömän vid behandling för könssjukdom, i sina större hamnar skall underhålla polikliniker, till vilka sjömän tillhörande handelsflottan skall äga tillträde utan avseende å nationalitet. Läkarvård och läkemedel skall tillhandahållas kostnadsfritt; detsamma skall även gälla för sjukhusvård, därest dylik av vederbörande läkare befinnes erforderlig. De sjuka skall likaledes kostnadsfritt erhålla de läkemedel, som är erforderliga för sjukdomens behandling under resa till närmaste hamn, som är avsedd att anlöpas. På grundval av konventionen har för Sveriges del utfärdats en kungörelse den 24 april 1931 (nr 63) i ämnet (under inrikesdepartementets huvudtitel finnes ett förslagsanslag till åtgärder mot utbredning av könssjukdomar). I den mån de i konventionen överenskomna anordningarna utnyttjas — vilket ej alltid är fallet med hänsyn till att dessa anordningar på sina håll är ganska bristfälliga — blir det icke aktuellt för vare sig redare, utrikesförvaltning eller sjukkassa att ersätta vårdkostnader.

Utredningsmannen har, såsom förut anförts, föreslagit att nu gällande grunder för kostnadsfördelningen skall bibehållas. Om det emellertid skulle anses skäligt, att redarna bereddes någon lättnad i ansvaret för sjuka sjömän, skulle det enligt utredningsmannen möjligen kunna ifrågasättas, att staten påtoge sig kostnader för vård och eventuell hemresa för sjömän med tuberkulos, psykisk rubbning eller könssjukdom.

Remissyttrandena. Mot utredningsmannens förslag att utländsk sjöman likställas med svensk i fråga om vårdtidens längd framföres erinringar endast från *sjöfartsstyrelsen*, *bemanningsutredningen* och *redareföreningen*. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget i denna del eller lämnar det utan erinran.

Enligt *sjöfartsstyrelsens* mening har utredningsmannen icke anfört några bärande skäl för att utlänning, som tillfälligt tjänstgör på ett svenskt handelsfartyg — d. v. s. enligt styrelsens terminologi sådana som ej är bosatta i Sverige eller har längre tids tjänstgöring på svenska fartyg — skulle generellt bliva i förevarande avseende likställd med de svenska sjömännen. Konsekvensen skulle enligt styrelsen uppenbarligen i många fall kunna bli orimlig. Styrelsen anför.

Framhållas må även att svenska sjömän har att för sin inkomst ombord i svenskt fartyg erlägga högre sjömansskatt än de mer eller mindre tillfälligt anställda utländska sjömännen och att denna högre skatt bl. a. föranledes av att viss del av de svenska sjömännens sjömansskatt tillföres vederbörande sjukförsäkringsavgift för sjömannen. De utländska sjömännen däremot belastas icke i någon form av avgifter för svensk sjukförsäkring. För den längre ansvarstiden för svenska sjömän kompenseras redaren genom regressrätt mot sjömannens sjukförsäkring. Därest även tillfälligt anställda utländska sjömän skulle tillerkännas samma förmåner vid sjukdom, som svenska sjömän, torde erfordras någon form av ersättning till vederbörande redare för merkostnaderna.

Samma synpunkter återkommer i *bemanningsutredningens* och *redareföreningens* yttranden. *Redareföreningen* kan ej tillstyrka förslaget. En utvidgning av vårdnadsplikten från 6 till 12 veckor skulle enligt föreningen medföra en väsentlig ökning av rederiernas redan nu stora kostnader för sjuka sjömän. Såsom framhållits av föreningen i anslutning till förslaget allmänna synpunkter synes man, om en utökning av vårdnadsplikten skulle genomföras, böra begränsa sig till sådana utländska sjömän, som är bosatta och mantalsskrivna i Sverige och — under förutsättning av reciprocitet — nordiska sjömän.

Redareföreningen anför vidare bl. a. följande.

Därest utredningsmannens förslag i denna del skulle genomföras, bör det dock under alla omständigheter tillses, att redare beträffande utgifter för sjukvård åt sjömän alltid skall kunna vända sig med regresskrav till Riksförsäkringsverkets serviceavdelning. Beträffande här i riket bosatta sjömän skulle ersättningen till redaren därefter av serviceavdelningen uttagas av vederbörande sjukförsäkring, medan för andra sjömän densamma skulle utgå ur de skattemedel, som inflyta genom den femtonprocentiga sjömansskatten.

Utredningsmannens ståndpunkt att rätten till fri hemresa på grund av sjukdom utsträcker att gälla utländska sjömän har föranlett invändningar endast från *sjöfartsstyrelsen*, *bemanningsutredningen* och *redareföreningen*. Nämda remissinstanser erinrar om att utländsk sjöman som gör tjänst på norskt fartyg, oavsett var han är bosatt och oavsett medborgarskap, vid sjukdom eller skada har rätt att erhålla fri resa med under-

håll till den plats där han blev anställd, eller, om myndigheterna på denna plats vägrar honom tillträde till landet eller fordrar en säkerhet som sjömannen icke kan ställa, rätt till resa till hemlandet. Skälighetshänsyn — humanitära och allmänt sociala — talar enligt dessa remissinstanser för att utländsk sjöman på svenskt fartyg gives samma förmåner som utländsk sjöman på norskt fartyg. Att gå längre än den norska sjömanslagen på denna punkt synes enligt *redareföreningen* dock icke tillrådligt. Nämnade begränsning bör enligt *sjöfartsstyrelsen* gälla för de utländska sjömän, som styrelsen betecknar som tillfälligt anställda.

Utredningsmannens uppfattning om möjligheten att med kontroll genom läkare förebygga missbruk av hemreserätten stödes av *medicinalstyrelsen* som anför.

Fri hemresa på grund av sjukdom är en förmån, som tillkommit på grund av de för sjömansyrket speciella arbetsförhållandena. En iråkad sjukdom kan föranleda hemtransport även över mycket långa avstånd. Denna rätt till hemresa kan givetvis missbrukas, men det synes sannolikt att fortsatt utbyggnad av sjömansläkarorganisationen i samverkan med de nordiska grannländerna skall kunna åstadkomma en tillförlitligare läkarkontroll i de flesta större hamnar i världen. Härigenom bör onödigt långa hemresor kunna avstyras. Medicinalstyrelsen vill i denna del förordna att rätten till hemresa vid sjukdom utvidgas att omfatta även utländska sjömän.

Mot utredningsmannens förslag till likställighet i fråga om bestämmelsen i paragrafens tredje stycke om fri sjukvård och hemresa vid könsjukdom framföres av remissinstanserna motsvarande invändningar som i fråga om det liknande stadgandet i 18 §.

Utrikesdepartementets rättsavdelning påpekar, att utredningsmannen anført att staten möjligen skulle kunna påtaga sig vård- och hemresekostnader för sjömän med tuberkulos, psykisk rubbning eller könsjukdom för den händelse förslaget om oförändrade grunder för kostnadsfördelningen icke skulle följas utan det skulle anses skäligt att redarna bereddes någon lättnad. Rättsavdelningen skulle till de uppräknade sjukdomarna vilja lägga kronisk alkoholism. Trots den skärpta läkarkontroll vid påmönstring som förutsattes i den nya mönstringsförordningen kan det icke anses uteslutet, att även framdeles kroniska alkoholister kan vinna anställning på fartygen.

Redareföreningen föreslår att statens skyldighet utvidgas till att omfatta sjömän, som avmönstras på grund av tuberkulos eller sinnessjukdom.

Beträffande bestämmelsen i 28 § fjärde stycket rörande sjukhusvård m. m. för i utlandet kvarlämnade sjömän med könsjukdom i smittsamt skede uttalas i några remissyttranden viss tveksamhet om utredningsmannens förslag. Härvid hänvisas till att Sverige, såsom utredningsmannen påpekat, anslutit sig till Brysselkonventionen rörande vissa lättnader för sjömän vid behandling av könsjukdom.

Allmänt torde kunna sägas, anför *sjöfartsstyrelsen*, att Sverige väl uppfyller sina åtaganden enligt konventionen. Under sådana förhållanden synes det sjöfartsstyrelsen saknas anledning för Sverige att genom statsmakternas

försorg eller genom föreläggande för svenska redare, därutöver påtaga sig kostnader för sådana utländska sjömän som av styrelsen betecknas såsom tillfälligt anställda. Såvitt gäller dessa sjömän avstyrker styrelsen därför utredningsmannens förslag.

Bemanningsutredningen avstyrker ändringsförslaget under hänvisning till att kostnadsfri vård är garanterad varje sjöman genom berörda konvention.

Medicinalstyrelsen uttalar bl. a. att frågan om fri sjukvård vid fall av könssjukdom synes böra bedömas i anslutning till de internationella reglerna på förevarande område — främst Brysselkonventionen, genom vilken de flesta sjöfartsstaterna förbundet sig att bereda sjömän kostnadsfri sjukvård och sjukhusvård vid könssjukdom i smittsam skede. Styrelsen fortsätter.

Även om i vissa fall erbjudna sjukvårdsmöjligheter icke kan utnyttjas, synes det knappast motiverat att i sjukvårdshänseende bedöma utländsk sjöman, som icke under längre tid varit stadigvarande anställd å svenskt fartyg, på samma sätt som svensk sjöman.

— — — Med hänsyn till vad tidigare anförts om vård av sjöman med könssjukdom i smittsam skede finner medicinalstyrelsen det kunna diskuteras, huruvida Sverige — förutom i speciella undantagsfall — exempelvis vid långvarig anställning eller liknande skall påtaga sig det ekonomiska ansvaret för sådan icke-svensk sjuk sjöman, som redan jämlikt internationell överenskommelse skall beredas vård i det land, där han måst kvarlämnas.

I yttrandet av *generalkonsulatet i New York* framhålles, att den av utredningsmannen påtalade bristfälligheten på sina håll vad angår anordningar för läkarvård m. m. nog tyvärr är med sanningen överensstämmande.

Det av utredningsmannen föreslagna nya sista stycket i paragrafen, innehållande en hänvisning till särskilda bestämmelser om regressrätt, föranleder den anmärkningen av *Svea hovrätt* att bestämmelsen om gottgörelse bör omfatta icke blott sjukvård utan även annan kostnad i anledning av sjömans sjukdom.

Riksförsäkringsverket har gjort vissa kommentarer till vad utredningsmannen anför om regressrätt och eventuella överenskommelser härom med andra länder. Verket anför sålunda.

I vad avser riksförsäkringsverkets ämbetsområde innebär förslaget utsträckt rätt till sjuklön vid arbetsförmåga på grund av könssjukdom, utsträckt rätt till vård på redarens bekostnad när sjukdom eller skada föreligger vid tjänsteförhållandets upphörande samt rätt i visst fall till sjukhusvård, läkarbehandling och läkemedel på statens bekostnad.

I den mån utländsk sjöman, som får del av de sålunda föreslagna förmåner, tillhör svensk sjukkasse betyder förslaget för sjukförsäkringens del att redaren respektive staten erhåller motsvarande utsträckt rätt att från sjukkassan utbetomma ersättning enligt sjukförsäkringslagstiftningen för ifrågavarande kostnader. I betänkandet diskuteras frågan om möjligheter för redarna och staten att för sjömän bosatta i annat land erhålla liknande regressrätt gentemot det andra landets sjukförsäkring. Om dylik möjlighet

skall kunna öppnas genom överenskommelser mellan Sverige och andra ifrågakommande länder, måste tydligen utländsk redare och utländsk stat erhålla motsvarande regressrätt gentemot svensk sjuk-kassa beträffande sjöman tillhörande sådan kassa. Häremot finnes enligt verkets mening intet att erinra.

I sitt yttrande har *utrikesdepartementets rättsavdelning* upptagit frågan om hemortsbegreppet i 28 §. Rättsavdelningen återger följande uttalande av generalkonsulatet i Antwerpen.

Beträffande § 28 synes det böra övervägas, huruvida icke »... där han är bosatt...» (andra stycket) respektive »... till sin hemort...» (samma stycke) lämpligen borde utbytas mot »... där han är mantalsskriven eller, utan att vara mantalsskriven, stadigvarande vistas...» respektive »... till den ort där han är mantalsskriven eller, utan att vara mantalsskriven, stadigvarande vistas...».

Generalkonsulatet ber här få hänvisa till s. 53, tredje stycket, i betänkan-det, som lyder: »Om det ej utan vidare skulle stå klart för befälhavaren, i vilket land en sjöman bör anses vara bosatt, och detta ej kan styrkas genom besked om mantalsskrivning eller dylikt, finns det anledning att räkna med att sjömannen är bosatt i det land där han har sitt medborgarskap, varvid han skäligen bör erhålla fri resa till närmaste hamn i detta land.

Ett stort antal utländska icke-belgiska sjömän av olika nationaliteter segla som regel ut från Antwerpen. Av dessa äro de, som här ha fast bosatt familj eller som, utan att vara gifta härstädes, dock här hava stadigvarande bostad, »légalement domicilié» härstädes, d. v. s. de äro här mantalsskrivna. Övriga sjömän, vilka segla ut från Antwerpen, förhyra under sina landvis-telser oftast rum på sjömanscaféer och -hotell och betraktas icke såsom »légalement domiciliés» härstädes.

De från Antwerpen utseglande, men icke härstädes mantalsskrivna sjö-männen, utgöra en relativt talrik grupp. Enär i densamma ingå även sjö-män, som äro medborgare i avlägsna länder, vilka de icke stundom av poli-tiska skäl besökt på lång tid och dit de oftast icke tänkt sig resa, synes den föreslagna lydelsen av § 28, stycket 2, kunna få för redarna kännbara kon-sekvenser, därest för denna kategori som bosättningsland betraktas det land, som sjömannen medborgarrättsligt tillhör.

I betraktande av vad generalkonsulatet anfört om förhållandena i Ant-werpen, vilka enligt rättsavdelningen kan antagas vara likartade på vissa andra platser, tillstyrker rättsavdelningen ändringar i lagtexten av den in-nebörd som föreslagits av generalkonsulatet.

Departementschefen. I enlighet med min förut redovisade ståndpunkt bör utländsk sjöman likställas med svensk sjöman även beträffande de förmå-ner som enligt förevarande paragraf nu tillkommer allenast svensk sjöman. Vid genomförandet av sådan likställighet bör, såsom utredningsmannen fun-nit, det land där sjömannen är bosatt — på motsvarande sätt som i fråga om hemreserätten enligt 26 § — anses såsom sjömannens hemland. I överens-stämmelse härmed blir också hemorten den ort där sjömannen är bosatt.

I anledning av de synpunkter som framförts från utrikesdepartementets rättsavdelning rörande hemortsbegreppet får jag vidare hänvisa till vad jag anfört i denna fråga i anslutning till 26 §.

Utredningsmannen har berört frågan om missbruk av rätten till fri hemresa på grund av sjukdom kan undvikas och därvid givit uttryck för uppfattningen att missbruk bör kunna förebyggas med kontroll genom läkare. För ifrågavarande hemreserätt förutsättes sådan sjukdom eller skada som för längre tid sätter sjömannen ur stånd att sköta tjänsten eller sådan sjukdom som medför fara för de ombordvarande.

Den omständigheten att jämväl utländska sjömän kommer i åtnjutande av denna förmån synes i och för sig icke kunna påverka möjligheterna till missbruk. Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra om att en reform i fråga om registrering och mönstring av sjömän, innebärande en väsentlig utvidgning av hälsokontrollen av sjömän, med riksdagens medverkan genomfördes den 1 juli 1961. Med hänsyn till vad som vid remissbehandlingen anförts om tuberkulos, psykisk rubbning och alkoholism må för övrigt framhållas, att de nya bestämmelserna rörande hälsotjänsten inom vår sjöfart direkt syftar till att genom kontinuerlig läkartillsyn genom speciella sjömansläkare uppdaga brister i fysisk och psykisk hälsa av beskaffenhet att göra sjömannen olämplig för ombordanställning. Det torde kunna förväntas att dessa nyligen vidtagna åtgärder skall effektivt bidra till en förbättrad hälsovård inom sjömansyrket och därmed också i möjlig mån förebygga missbruk.

I fråga om det i tredje stycket upptagna undantagsstadgandet rörande könssjukdom må hänvisas till vad jag anförde vid 18 §.

Vad gäller fjärde styckets bestämmelse om sjukvård vid könssjukdom i smittsamt skede synes mig anledning ej föreligga att utan tillgång till närmare utredning förorda en inskränkning i principen om likställighet eller av den nuvarande bestämmelsens räckvidd, i synnerhet som bristfälligheter i erbjudna sjukvårdsmöjligheter påtalats såväl av utredningsmannen som under remissbehandlingen. Ej heller har jag funnit skäl att i detta sammanhang i sjömanslagen — såsom utredningsmannen föreslagit — införa ett tillägg till 28 § med en hänvisning till bestämmelser om regressrätt.

41 §.

Betänkandet. Beträffande bestämmelsen i 41 § om fri hemresa på grund av fartygs förolyckande hänvisas i betänkandet till vad som anförts i avslutning till 26 § i fråga om rätten till fri hemresa efter längre tids tjänst. Med hänsyn till den karaktär av nödtvång, som en sådan resa har, synes enligt utredningsmannen någon begränsning av reseförmånen till att avse anställningsorten knappast motiverad. I betänkandet erinras vidare om att norska sjömanslagen icke har någon motsvarande begränsning i fall av denna art.

Remissyttrandena. Förslaget möter erinran endast i *sjöfartsstyrelsens* yttrande. Styrelsen förordar att rätten till hemresa för sådana utländska sjömän som ej är bosatta i Sverige eller har längre tjänstgöring på svenska fartyg skall inskränkas till anställningsorten i enlighet med vad styrelsen förordat beträffande 28 § andra stycket.

Departementschefen. Den av mig föreslagna likställigheten bör såsom jag förut utvecklat icke begränsas till att gälla endast för vissa kategorier utländska sjömän. Utredningsmannens förslag, som bygger på den av mig förordade principen, bör alltså följas.

42 §.

I den i paragrafen upptagna bestämmelsen om ersättning för förlust av personlig egendom vid fartygs förolyckande har i enlighet med utredningsmannens vid remissbehandlingen utan erinran lämnade förslag det stadgade förbehållet att sjömannen skall vara svensk uteslutits.

87 §.

Sjöfartsstyrelsen, bemanningsutredningen och redareföreningen har i överensstämmelse med sin tidigare redovisade inställning ansett att möjligheten att ingå ömsesidighetsavtal beträffande vissa förmåner borde bibehållas. Om utländska sjömän emellertid likställs med svenska sjömän i enlighet med vad i det föregående förordats bör 87 § med dess stadgande att Kungl. Maj:t under förutsättning av ömsesidighet kan förordna om sådan likställighet upphävas.

Ikraftträdande.

De nu angivna ändringarna i sjömanslagen och sjölagen — ändringen i sistnämnda lag berörd i samband med behandlingen av hemreseförmånen enligt 26 § sjömanslagen — torde böra träda i kraft den 1 januari 1963.

Departementschefens hemställan

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom handelsdepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530); samt
- 2) lag om ändrad lydelse av 34 § sjölagen.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen, av den lydelse bilaga (*Bilaga A*)¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av detta protokoll.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Ulla Beckman

¹ Bilagan, som överensstämmer med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Utredningsmannens förslag

till

lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530)

Härigenom förordnas, dels att 87 § sjömanslagen den 30 juni 1952 skall upphöra att gälla, dels att 18, 24, 26, 28, 41 och 42 §§ samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

18 §.

Lön utgår — — — resan anträddes.

Lönen löper — — — inrikes fart.

Sjöman är ej berättigad till lön för tid, då han utan laga skäl håller sig från tjänsten, eller då han till följd av sjukdom eller skada, som han förtegit vid tjänstens antagande, är oförmögen till tjänstgöring. Ej heller äger han åtnjuta lön för tid, då han är satt ur stånd att tjänstgöra till följd av sjukdom eller skada, som han ådragit sig uppsåtligen eller genom grovt vållande.

Om förlust — — — i 33 §.

Vid beräkning — — — trettio dagar.

24 §.

Dör sjöman — — — till bestämmelseorten.

Efterlämnade sjömannen hustru eller barn under sexton år, skall till de sålunda efterlevande utgå tilläggs-lön för en månad, såframt hans död inträffat medan han var i redarens tjänst eller å tid, då han var berättigad till lön jämlikt 18 § andra stycket andra punkten. I sistnämnda fall må dock avdragas vad utbetalts eller skall utbetalas jämlikt berörda stadgande.

26 §.

Avgår sjöman från tjänst i utrikes fart i annat land än det där han är bosatt och har han varit i tjänst å fartyget eller hos redaren två år i följd utan att hava haft tillfälle under det senast förflutna året att lämna tjänsten i det land där han är bosatt, äger han rätt till fri resa med underhåll till sin hemort. Annan sjöman än sådan, som är bosatt i Sverige, Danmark, Finland, Island eller Norge eller som enligt förordnande av Kungl. Maj:t är likställd med sjömän från nämnda länder, skall dock anses tillgodosedd i fråga om rätten till resa, om han kostnadsfritt befordras till anställningsorten eller, enligt bestämmande av befälhavaren efter samråd med sjömannen, till annan ort med motsvarande rese- och underhållskostnader. Av kostnaderna skall hälften bestridas av statsmedel och hälften gäldas av redaren.

Beräknas fartyget inom sex månader uppnå hamn, från vilken ovan avsedd resa kan ordnas med avsevärt mindre kostnad eller omgång, är sjömannen ej berättigad till fri resa med mindre han kvarstår i tjänsten tills fartyget uppnår sådan hamn.

Kan åt sjömannen inom skälig tid beredas tjänst å fartyg, som är be-

¹ Senaste lydelse av 41 §, se 1961:211.

stämt till hamn, varifrån han bekvämligen kan resa till avsedd ort, är han pliktig att antaga tjänsten, såframt hans hälsotillstånd medger det och han anställs i egenskap motsvarande den, vari han förut varit anställd, och på lika förmånliga villkor.

Vill sjöman, som uppsäger tjänsteavtalet eller begär entledigande, erhålla fri resa enligt vad ovan sagts, skall han samtidigt göra framställning därom.

Resan skall ordnas av svenske konsuln eller, om svensk konsul icke finnes på platsen, av befälhavaren. Ordnas resan av konsuln, skall befälhavaren på begäran ställa säkerhet för redarens andel.

Om förlust — — — i 33 §.

28 §.

Kostnaden för — — — i tjänsten.

Är sjöman sjuk eller skadad vid tjänsteförhållandets upphörande, äger han, med de undantag som följa av tredje och fjärde styckena, jämväl där- efter åtnjuta vård på redarens bekostnad, dock icke utöver sex veckor eller, om han vårdas inom annat land än det där han är bosatt, tolv veckor. Tiden räknas från dagen för avmönstringen eller, om avmönstring icke ägt rum, från den dag fartyget gått vidare. Avskedas sjömannen jämlikt 32 § eller lider han vid avgången från tjänsten av sjukdom eller skada av beskaffenhet att kunna föranleda avsked, är han dessutom berättigad till fri resa med underhåll till sin hemort på redarens bekostnad. Skall resan företagas från land, där han icke är bosatt, är sjömannen dock pliktig att antaga tjänst å annat fartyg enligt vad i 26 § tredje stycket stadgas.

Har sjömannen vid tjänstens antagande förtegat sjukdomen eller skadan, är han pliktig att själv bekosta vården och är icke berättigad till fri resa. Detsamma gäller, där han ådragit sig sjukdomen eller skadan uppsåt- ligen eller genom grovt vållande.

Kvarlämnas sjöman, som lider av könssjukdom i smittsamt skede, i annat land än det där han är bosatt, skall kostnaden för sjukhusvård, läkar- behandling och läkemedel för tiden efter det hans anställning upphört be- stridas av statsmedel.

Angående rätt för redare och för utrikesförvaltningen att från sjukkas- sa erhålla gottgörelse för kostnad för sjömans sjukvård gäller vad därom särskilt stadgas.

41 §.

Går fartyget — — — sjöförklaringen avgivits.

Blir sjöman — — — åtnjuter lön.

Upphör sjömans anställning till följd av fartygets förolyckande, äger han rätt att erhålla fri resa med underhåll till sin hemort så ock lön under re- san i den mån sådan ej utgår enligt andra stycket. Kostnaden för sjömans hemresa med underhåll skall bestridas av statsmedel. Skall resan företagas från annat land än det där han är bosatt, är sjömannen dock pliktig att an- taga tjänst å annat fartyg enligt vad i 26 § tredje stycket stadgas.

42 §.

För förlust av personlig egendom vid fartygets förolyckande eller till följd av sjöröveri eller av brand eller annat haveri, som drabbat fartyget, är sjö- man berättigad att erhålla ersättning av redaren enligt grunder, som Kö- nungen fastställer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1962.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 14 september 1962.

Närvarande:

justitierådet REGNER,
regeringsrådet JARNERUP,
justitieråden AF TROLLE,
BOMGREN.

Enligt lagrådet den 11 juli 1962 tillhandakommet utdrag av protokoll över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 maj 1962, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till *lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952* och *lag om ändrad lydelse av 34 § sjölagen*.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos för lagrådet av lagbyråchefen T. Löwbeer.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 28 september 1962.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, lagrådets den 14 september 1962 avgivna utlåtande över de den 25 maj 1962 till lagrådet remitterade förslagen till *lag om ändring av sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530)* och *lag om ändrad lydelse av 34 § sjölagen*.

Med förmålan att lagförslagen av lagrådet lämnats utan erinran hemställer föredraganden, att desamma måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

J. Thomas Stensson